

- VISNYK

Свобода народам!
Свобода людині!

Спільно - політичний місячник

ЗМІСТ :

У 30-річчя УПА — Звернення Проводу ОУН 1

Михайло Ситник — Помста (уривок з поеми) 4

С. Бандера — Проблема націонал-комуністичного фронту 5

Конференція ВАКЛ захищає поневолені нації 9

Резолюції на доповідь проф. І. Вовчука на XI Конгресі
УККА 10

Мирон Мицьо — Трагедія Лемківської Землі 11

С. Корнич — Огляд світових подій 14

Вол. Мартин — Поличник Москві 16

Іван Левадний — Сковорода і Шевченко 18

Д-р М. Кушнір — Проблеми перед нами 20

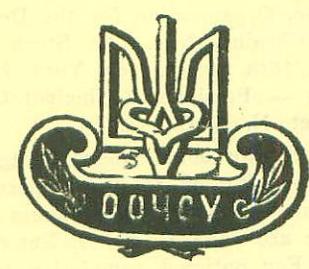
Вол. Гаврилюк — Золота розгубленість 23

В. С-ко — Холопська готовість червоного малороса 26

С. Наумович — Знецінення Марка Вовчка 29

Іван Калинович — Конотіп 31

Іван Помазан — Під штатами стародавнього дуба 32

**ОРГАНІЗАЦІЯ
ОБОРОНИ
ЧОТИРЬОХ
СВОБІД
УКРАЇНИ**

U. S. POSTAL SERVICE
STATEMENT OF OWNERSHIP, MANAGEMENT AND
CIRCULATION-Act of August 12, 1970: Section 3685.

1. Title publication: VISNYK — THE HERALD. 2. Date of filing: October 1, 1972. 3. Frequency of issue Monthly, exc.: July and August when Bi-Monthly, not Monthly. 4. Location of known office of publication (Street, city, county, state, zip code): 315 East 10th Street, New York, N. Y. 10009. 5. Location of the Headquarters or General Business Office of the publishers (Not printers) 315 East 10th Street, New York, N. Y. 10009. 6. Names and addresses of publisher, editor, and managing editor. Publisher (Name and address) Organization for the Defense of Four Freedoms for Ukraine, Inc., New York. Editor (Name and address): Viacheslaw Davydenko, 315 East 10th Street, New York, N. Y. 10009. Manager Editor (Name and address): John Wowchuk, 315 East 10th Street, New York, N. Y. 10009.

7. Owner (If owned by a corporation, its name and address must be stated and also immediately thereunder the names and addresses of stockholders owning or holding 1 percent or more of total amount of stock. If not owned by a corporation, the names and addresses of the individual owner must be given. If owned by a partnership of other unincorporated firm, its name and address, as well as that of each individual must be given). Name, Organization for the Defense of Four Freedoms for Ukraine, Inc. (No Stock Holders). Address: 315 East 10th Street, New York, N. Y. 10009. John Wowchuk — President (Principal Officers) 315 East 10th Street, N. Y. C.

8. Known bondholders, Mortgagees, and security holders owning or holding 1 percent or more of total amount of bonds, mortgagees or other securities (If there are none, so state). Name, address: none.

9. For optional completion by publishers mailing at the regular rates (Section 132.121, Postal Service Manual). 39 U. S. C. 3626 provides in pertinent part: "No person who would have been entitled to mail matter under former section 4359 of this title shall mail such matter at the rates provided under this subsection unless he files annually with Postal Service a written request for permission to mail matter at such rates".

In accordance with the provisions of this statute, I hereby request permission to mail the publication named in Item 1 at the reduced postage rates presently by 39 U. S. C. 3626. (Signature and title of editor, publisher, business manager, or owner) John Wowchuk — President.

10. For completion by nonprofit organization authorized to mail at special rates (Section 132.122, Postal Manual). The purpose, function, and nonprofit status of this organization and the exempt status for Federal income tax purposes. + Have not changed during preceding 12 months. Have changed during preceding 12 months (If changed, publisher must submit explanation of change with this statement).

11. Extent and nature of circulation.

A. Total no. copies printed (Net Press Run) Average no. copies each issue during preceding 12 months — 22000. Actual number of copies of single issue published nearest to filing date 2.000. B. Paid circulation. 1. Sales through dealers and carriers, street vendors and counter sales 330. Actual number of copies of single issue published nearest to filing date 30. 2. Mail subscriptions. Average no. copies each issue during preceding 12 months 16.379 Actual number of copies of single issue published nearest to filing date 1.489. C. Total paid circulation. Average no. copies each issue during preceding 12 months 16.709. Actual number of copies of single issue published nearest to filing date 1.519. D. Free distribution by mail, carrier or other means. 1. Samples, complimentary, and other free copies. Average no. copies each issue during preceding 12 months 1.232. Actual number of copies of single issue published nearest to filing date 112. 2. Copies distributed to news agents, but not sold. E. Total distribution (Sum of C and D). Average no. of copies each issue during 12 months 1.232. Actual number of copies of single issue published nearest to filing date 112. F. Office use, left-over, unaccounted, spoiled after printing. Average no. copies each issue during preceding 12 months 4059. Actual number of copies of single issue published nearest to filing date 369. G. Total (Sum of E & F — should equal net press run shown in A). Average no. copies each issue during preceding 12 months 22.000. Actual number of copies of single issue published nearest to filing date 2.000.

I certify that the statements made by me above are correct and complete. (Signature of editor, publisher, business manager, or owner): John Wowchuk.

ДЕЩО НОВЕ ПРО КИЇВСЬКУ РУСЬ

У квітневому числі журналу „Рашен Рівню”, що виходить у ЗСА англійською мовою, вміщено серед інших матеріалів варту уваги статтю професора Джозефа Вечинського п. н. „Границя в ранній рускій історії”. Нав'язуючи до історії Америки, автор, що стоїть, очевидно, на точці зору більшості американських істориків щодо походження Київської Русі, висловлює, проте, деякі революційні думки.

Прикордонне положення Київської Русі на східній окраїні Європи, — пише він, — багато в чому нагадує те, що відбувалось у З'єднаних Штатах в період їх територіяльного зростання, коли ще існувала границя просування поселенців на Захід. Всупереч традиції розглядати Київську державу, як своєрідне продовження візантійської, латинської і варязької цивілізації на слов'янському ґрунті, наявність відкритих просторів на сході сприяла витворенню в Києві специфічного укладу життя, який далеко випередив середньовічну цивілізацію Європи того часу.

(Закінчення на стор. 28-ій)

ВІСНИК

У 30-РІЧЧЯ УПА — ЗВЕРНЕННЯ ПРОВОДУ ОУН

„Такої героїської доби
взагалі не знає історія людства...”

„Бійці й командири УПА! Ви, що сьогодні у військових відділах боретеся проти большевиків, і ви, що поповнили ряди революційно-визвольного підпілля, будьте свідомі, що п'ятирічна героїчна боротьба УПА і визвольно-революційного підпілля — це найбільш героїчна доба в історії України. Її тівби пішли прославлені Тернопілі. На героїзмі УПА і визвольно-революційного підпілля будуть виховуватися нові українські покоління. Босць УПА, український революціонер — заступить місце мушкетерського спартакця в історії людства...”

Такі пропам'ятні слова залишив нам 25 років тому Головний Командир УПА — генерал Тарас Чупринка-Шухевич. (З наказу ген. Т. Чупринки, 14 жовтня 1947 р.). І вони здійснювалися і здійснюються на наших очах. В Україні і в цілій московській імперії вирало нове покоління поневолених націй, що виховалося на жертві крові й життя, на героїзмі всенароднього повстання (УПА), яке тривало понад 10 років. Московський терор не зламав волі українського народу, не знищив його духової сили, і молода генерація із сміливістю, гідною своїх батьків, стала на прю з окупантами-гнобителями України. Москва не досягнула своєї мети, в Україні нема жадної „совєтської” молоді, є тільки молодь українська, що відкинула московські традиції і комуністичну доктрину, на якій її виховували, і стихійно вернула до рідних прадідівських традицій, під рідні прапори. З героїки своїх прадідів і батьків, з героїки УПА і ОУН вона черпала свою духову силу, відроджувалася на свідомих синів і дочок України та ступала на шлях боротьби за здійснення національних ідеалів.

Живуть, не вмирають Лесні „месники дужі”, що справедливою рукою карають гнобителів-окупантів.

„Караюча рука бійця УПА, — пише в цьому ж Зверненні ген. Т. Чупринка, — досягла навіть найчільніших представників окупанта, як ось шефа СА Люце, командувача „1-го українського фронту” Ватутіна чи заступника міністра збройних сил Польщі Свєрцького...”

Українська Повстанська Армія — революційна армія волелюбного українського народу. „Реалізуючи клич „Воля народам і людині!”, (вона) вже 1944 р. організує національні відділи азербайджан-

ців, грузинів та інших поневолених Москвою народів до боротьби за створення самостійних держав усіх народів Сходу. З її ініціативи відбулася в листопаді 1943 р. 1-ша Конференція поневолених народів...” Таким чином створено Антибольшевицький Блок Народів (АБН).

„У другій половині 1944 р. всі українські землі опинилися вже під большевицькою окупацією. Почався період боротьби УПА за „бути чи не бути” українському народові. Перша спроба фізично знищити український народ, кинувши його в передові лави імперіалістичних фронтів, окупантові не повелася...”

„Сам „міністр внутрішніх дел”, Крутлов, організував добірних старшин з цілої Росії на зимовесняні місяці для придушення Української Революції. Ні вдень, ні вночі не переставали переслідувати Вас, ні вдень, ні вночі не залишали в спокої українське населення, щоб тільки змогли вже зголосити Сталінові, що українське повстання придушене...”

Після нашої поразки в 1918-20-их роках, „ворог був певний, що Армію Визвольних Змагань знищить, але він грубо помилявся. І сьогодні окупант України може знову думати, що з хвилиною закінчення широких повстанських акцій УПА перестала існувати. Революція подавлена. Та й цим разом він грубо помиляється. Бо сьогоднішній момент — це тільки момент переставлення сил, це момент переходу з одних форм боротьби на другі... Незабаром прийде час чергового переходу до широких повстанських дій, які завершаться вже повною перемогою — створенням Української Самостійної Соборної Держави...”

„З питомою Вам одчайдушністю і витривалістю, про яку ходять легенди по цілому світі, будете продовжувати славі традиції УПА, будете виховувати своїми героїськими чинами нове, наростаюче покоління, щоб і його включити в революційну боротьбу. Ви докажіть ворогові ще раз і ще раз, що української революції подавити не можна... З честю виконаємо обов'язок, який поклав на нас наш народ: воля або смерть! Дальшими героїськими чинами будемо продовжувати невмирущу славу УПА-Армії!”

Цитуємо ці слова Головного Командира УПА, ген. Т. Чупринки-Шухевича, як заповіт воякам і командирам УПА, збройному підпіллю і цілому українському народові. Сьогодні вже можна пов-

ністю зрозуміти й оцінити стратегічну передбачливість Головного Командира УПА, що здійснюється у визвольних процесах в Україні, речниками яких стало нове покоління.

Одчайдушна оборона УПА Закарпаття і західноукраїнських земель від московської і польської навали врятувала весь український народ від фізичного й духового знищення. Намагання окупантів зреалізувати плян Сталіна і виселити з України українців виявилось однозначним з бумерангом, що міг завдати московській імперії смертельного удару, бо на сторожі прав і волі українського народу стояли його героїчні сини й дочки — борці УПА і революційної ОУН.

Історичним підметом організації суверенних збройних сил (УПА) українського народу був Акт 30 червня 1941 року, яким оголошено відновлення Української Держави з одночасним закликком „не скласти зброї так довго, доки на всіх українських землях не буде створена суверенна українська влада...” УПА створилась в особливих умовах, коли честь, воля і державність української нації були знову потоптані новими гітлерівськими окупантами, що прийшли на зміну московським наїзникам. Тому вона відразу опинилась у двофронтній війні проти двох найбільших тодішніх загарбницьких потуг — гітлерівської Німеччини і червоної московської імперії.

Непереможність і сила УПА були і є в її справедливій передовій ідеї побудови національної держави, в її програмі соціальної справедливості та в респектуванні прав народів і людини, у героїчній бійцівській, у їх одержимості візією добра, правди, справедливості, волі для своєї нації і кожного її члена. Сильно з революційною ОУН вона висунула національний принцип організації світу проти принципу імперіального. Права вільної людини протиставила будь-яким формам тоталітаризму, а героїчну концепцію життя — концепції дрібноміщансько-гедоністичній. Разом з революційною ОУН вона поклала ідейно-політичні й етичні основи під сучасну багатогранну боротьбу української нації та інших волелюбних народів.

Що ж засвідчила своїми чинами УПА? Насамперед ідею збройної боротьби за національну суверенну державу, відновивши в українській спільноті культ зброї у боротьбі за здійснення національних ідеалів. Наголосила культ власної влади, як пе-

“VISNYK” — “THE HERALD”

Published by Organization for Defense of Four
Freedoms for Ukraine, Inc.

Monthly except July and August when bimonthly.
Second class postage paid at General Post Office,
New York, N. Y.

Board of Editors.

Address: P. O. Box 304, Cooper Station,
New York, N. Y. 10003

редумову вільного розвитку всіх інших складових елементів національного та індивідуального життя. Без власної суверенної влади не можна здійснити ні прав людини, ні соціальної справедливості, ні релігійної свободи, ні вільного розвитку нації і її членів, спертого на традиційних і актуальних інтересах народу. А єдність національних і соціальних компонентів у боротьбі проти окупантів — один із головних чинників, які гарантують участь у визвольній революції цілого народу.

УПА не залишила осторонь і соціальних проблем, навпаки — мобілізувала всі національні сили на всіх ділянках життя для боротьби з окупантами, бо кожну з тих ділянок ворог намагався знищити. Тому не випадково УПА збройно захищала українське населення від німецьких загарбників, які силою вивозили українських невольників на каторжні роботи до Райху, унеможливила німцям грабувати українське населення, стягати т. зв. контингенти, громилла німецькі каральні загони, кара і німецьких та московських вислужників. Суть всенароднього повстання, що розгорілося завдяки УПА і ОУН, була саме в тому, що воно охопило всі ділянки життя українського народу. Це цілком зрозуміле, бо хто заперечує важливість соціального аспекту, як складового чинника української визвольної революції, той захищає соціальну реакцію, себто — комуністичну систему, запроваджену в Україні Москвою.

Захист УПА силою заборонених московськими окупантами українців у Сибір чи Казахстан, побороювання колективізації на західноукраїнських землях, збройна підтримка народу, що бойкотував вибори до окупантських органів ССРСР і УССРСР, оборона наших Церков, священників і вірних, справедливий суд над найжорстокішими представниками окупантів (НКВД-МВД-КГБ) і над вислужниками ворога, зрадниками власної нації — викликали в народі не тільки глибоку симпатію і любов до УПА та її ініціатора-надхненника революційної ОУН, а й потягнули його до активної боротьби.

У революційно-визвольній боротьбі діють інші критерії, ніж у війні між суверенними державами, зокрема імперіалістичними. Нацистська Німеччина в ударі з московсько-большевицькою імперією програє війну, а УПА і ОУН, що однаковою мірою боролась з обидвома окупантами, витворили в московсько-большевицькій імперії таку ситуацію, що їй загрожував розвал, тому в 1947 році вона була примушена укласти „союз трьох” (СССР, ПНР, ЧСР) для спільної боротьби проти УПА і ОУН.

Розвиток найновішої боротьби українського народу позначений послідовністю і стратегічністю передбачливостю. В 1942-1953 роках бачимо фазу всенароднього повстання, в 1953-1959 роках — фазу повстань і страйків у концтаборах, що їх організували головно полонені бійці й старшини УПА та члени й симпатички ОУН. З 1959 року почався пе-

ріод боротьби молодішої генерації України за суцільний український, спертний на тисячолітніх національних традиціях образ суверенної України завтрішнього дня.

Отже, бійці УПА і члени ОУН не даремно пролили свою кров, бо їхні ідеї національно-визвольної боротьби за волю і суверенну державу української нації стали власністю цілого українського народу і зродили нове покоління борців.

Славні рейди УПА в сусідні країни, навіть у Східню Прусію і на Кавказ — паочний доказ, як поширювалась революційно-визвольна концепція УПА на інші поневолені народи. Це була мобілізація визвольних сил усіх поневолених націй у т. зв. ССРСР та в його сателітах для спільної боротьби за здійснення спільної мети, якою був і є розвал московсько-большевицької імперії та побудови на її руїнах національних суверенних держав. УПА й революційна ОУН відкинули будь-яку орієнтацію на чужі сили, вказавши українському та іншим поневоленим народам, що єдиноправильним шляхом визволення є лише національні революції. Орієнтація на чужі багнети, на інтервенцію сторонніх сил не принесла й ніколи не принесе волі поневоленим народам. Чужа інтервенція приносить владу тільки „визволителям”.

Конференція Поневолених Народів, що відбулася в Україні в листопаді 1943 року і дала початок Антибольшевицькому Бльокові Народів (АБН), мала за мету поширити й зміцнити фронт боротьби проти окупантів, координувати дію революційних і повстанських формацій поневолених націй, спрямовану проти обидвох наїзників — нацистської Німеччини і московсько-большевицької імперії. Це концепція не ізольованого, а одночасного визволення поневолених націй на чолі з Україною.

Рейди УПА на Захід згідно із стратегією її Головного Командування мали за мету поширити спільний фронт боротьби поневолених націй і задокументувати перед цілим вільним світом безперервну визвольну боротьбу України її живими учасниками. І вони, ці рейди, досягнули свою мету! Стратегічні й тактичні засоби та збройні дії УПА стали сьогодні для ворога предметом студій. Численні історичні видання і студії російською і польською мовами вказують на те, що ворог вивчає визвольну концепцію і стратегію УПА, затривожений своїм майбутнім. Річ у тому, що УПА дала проєкцію нової стратегії визволення і саме повстанська стратегія в нашу атомуу й ідеологічну добу стала альтернативою до термонуклеарної стратегічної зброї. Тому в 30-ліття УПА не відзначаємо якогось пройденого етапу нашої революційно-визвольної боротьби, а, навпаки — наголошуємо початок нового етапу в термонуклеарній і ідеологічній добі, в якій відбуваються зударя надпотуг. Таким чином відзначаємо початок нової повстанської стратегії визволення, яка гарантує нам перемогу!

Багато жертв склали на жертівнику Батьківщини борці УПА, члени ОУН і взагалі краєці сини й дочка України. Окупанти України — нацистська Німеччина, большевицька Росія і червона Польща — завдали нашому народові важких ударів, проте він виїшов з цього кривавого змагання з тираніями духово скріпленою і непереможною, як захисник справедливих і передових ідей нашої епохи.

У бою з окупантами впали на полі слави Головний Командир збройних сил України, ген. Роман Шухевич-Чупринка, шеф Головного Штабу УПА ген. Дмитро Грицай-Перебийніс, його заступник полк. Ю. Гасин, командири Грегит-Різун, Яструб, Ясень, Сторчан, Прут, Коник, Перемога, Саблюк, Хрін, Дунай, Поль, Назар, Стояр, Лис і багато-багато інших, що своєю героїською смертю прославили українську зброю в Україні й далеко поза її межами.

Окремо згадуємо першого організатора УПА полк. Савура і його шефа штабу ген. Леоніда Ступницького, бо день 14 жовтня 1942 року, як пише у своєму наказі Дунай, командир відтинка — „Це дата, що творить нову добу в історії українського війська. Це день, що вибиває золотими літерами нову сторінку історії української нації. Це момент, що вкопує граїтний стовп під будову Української Самостійної Соборної Держави! Це ще один доказ, що український народ навіть у найтяжче лихоліття здібний до великих чинів!”

Щоб відзначити цю історичну дату, Українська Головна Визвольна Рада проголосила день 14 жовтня Святом УПА, що одночасно збігається з великим козацьким святом св. Покрови”.

Тож у 30-річчя УПА, у день 14 жовтня, віддаймо наш глибокий поклін усім Героям Української Національної Революції на чолі з Головним Командиром УПА ген. Романом Шухевичем-Чупринкою, першим організатором УПА полк. Климом Савуром і Степаном Бандерою, головою Проводу ОУН, що була ініціатором УПА.

Схилямо наші голови перед маєстатом смерти Головного Отамана збройних сил України Симона Петлюри, голови Української Держави, і полк. Євгена Коновальця, Основоположника ОУН.

Найкраще вшануємо їхню пам'ять зміцненням безкомпромісного протимосковського українського самостійницького фронту боротьби, широким і рішучим розгортанням наших різнорідних акцій в обороні Нескорених в Україні!

Хай живе Українська Повстанська Армія!

Хай живе Українська Національна Революція — єдиний шлях визволення!

Хай живе Українська Самостійна Соборна Держава!

Хай живе спільний фронт поневолених московськими імперіалістами народів, об'єднаних в АБН!

У 40-РІЧЧЯ УПА

Михайло Ситник

ПОМСТА

Розділ з присвяченої УПА віршованої повісти Михайла Ситника „Залізничний ого-рож”, написаної в 1947 році.

Вони зненацька табір оточили,
Коли ще німці спали. Йшли у бій,
Хоч в них було в три рази менше сили,
Зате відваги у три рази більш.

З усіх боків ударили, як буря:
„Ніхто живим не вийде звідця!
Ура! Ура!*) За Симона Петлюру!”
Сміялася і плакала земля.

Була розправа з німцями коротка, —
Ліс запалав, нема втекти куди.
І німці бігали в самих сорочках
З вогню в огонь, із диму знову в дим.

І не могли дістатися до зброї,
І не знаходили своїх рушниць.
Між полум'ям і темінню нічною
Ім видавався кожний куц страшним.

Із косами, із вилами й ножами
Перетинали путь утікачам,
І жеребці налякані іржали,
Прив'язані в куцах то тут, то там.

Коваль Микола вскочив в саму гуцу
Із двопудовим молотом в руках:
„Ану виходь помірятись, хто дужчий!
Ах, мати твоя така перетака!”

Але ніхто на поклик той зловіщий
Не мав охоти стати віч-на-віч,
І німців молотом коваль періщив,
Аж голови котилися із пліч.

Геть з московськими тиранами і народовбивця-ми!

Геть з московським імперіялізмом і московською імперією всіх барв!

Воля Народам! Воля Людині!
Кнів проти Москви!

У жовтні 1972 р.

Провід
Організації Українських Націоналістів

„Ага, так ви лише тоді відважні,
Коли в руках тримаєте меча!
Ану, Сашко, голоблею відваж ім
По справедливості, хай не кричать!”

Й відважували на своїх „терезах”,
На око брали перестиглий гнів...
І ніч, настромлена на жовтих лезах,
Скидалася в ту мить на ворогів.

На щоглу виліз швець Перепелиця,
Відв'язуючи триметровий стяг:
„Оце так штука бабі на спідницю,
Здається, й з шовку, взяв би його враг!”

Виносили з палаючих наметів
Білизну, черевики, пояси,
Пістолі і гранати, й кулемети, —
Вперемішку скидали на вози.

Без пострілу, без жадного відпору
Здавалися останки німаків.
Підходили, піднявши руки вгору,
Такі „невинні” і смішні такі,

Неначе й не вони ще вчора гадом
Сичали в кожній хаті у селі.
Та не було нікому з них пощади, —
Повісили, й ніхто не пожалів.

Ген місяць вплив самосуд освідчить...
„А далі що? Куди тепер підеш?”
Дивилися один одному в вічі
Й поради не знаходили ніде.

І жили напинав раптовий острах —
„На кого ж кинем сім'ї ми тепер?”
І серце краяла досада гостра,
Й зневір'я в душу падало тупе.

Вертались мовчазні, сумні, туманні,
Немов не раді тому, що було...
На небі місяць ставив знак питання
Над тим, що прийде завтра у село.

*) Це ще не були свідомі українські партизани і тому вигуком „ура!”, а не „слава”, за старою звичкою висловлювали свій настрій. Автор

Складайте на Пресовий Фонд!

У 13-ту РІЧНИЦЮ ТРАГІЧНОЇ СМЕРТИ

С. Бандера

ПРОБЛЕМА НАЦІОНАЛ-КОМУНІСТИЧНОГО ФРОНТУ

(В скороченні)

... Націонал-комунізм називаємо таку ідеологічно-політичну концепцію, яка має на меті побудову, згл. втримання самостійної держави якогось народу з комуністичним устроєм. Відношення до зовнішнього світу, до інших держав і народів має укладатися на засадах суверенітету, себто самостійности і незалежності даної націонал-комуністичної держави. Натомість ціле внутрішнє життя — державно-політичний, суспільно-економічний лад, зміст структура в усіх ділянках життя — мають відповідати засадам і методам світового комунізму так, як вони оформилися в розвитку комуністичної теорії і практики...

Націонал-комунізм не має своєї окремої доктрини, ідеологічної, суспільної, політичної, він виростає з того самого кореня, що й всі інші комуністичні парості і уважає себе правдивим послідовником інтернаціонального комунізму. Навіть назва націонал-комунізм є для нього чужою, хоч загальноприйнятою в політичній термінології. Але дотичні політичні творива, які звичайно цим терміном означаються, самі до неї не признаються.

Націонал-комунізм виступає в процесі насаджування і втримування комуністичних партій, комуністичної системи і режиму на терені якогось народу, як реакція місцевих комуністичних елементів на безоглядність московського Загарбництва, централізму і диктатури. Мотивом такої реакції-спротиву бувають переважно амбіції, боротьба за владу і впливи комуністів даної країни, які не погоджуються бути виключно вислужниками і виконавцями волі Москви. Крім того мають свій вплив національні течії, які охоплюють цілий нарід і є джерелом загального спротиву московському імперіялізмові. Якщо комуністичні елементи даної країни цілковито позбавлені патріотизму, то вони

діють під тиском двох непримиренних і неуступливих сил — московського імперіялізму і національно-незалежницької стихії. Маючи в руках можливість ініціативи і владу, вони не раз намагаються грати між цими обидвома силами, шукати компромісу між ними чи використувати одну сторону, щоб скріпити своє становище супроти другої...

Вірними і правдивими виразниками чи борцями національних стремлень націонал-комуністи не можуть бути ніколи, поскільки комунізм, якого вони не в'дрікаються, завжди залишається ворогом нації, її вартостей і самобутнього життя. Тому національно-самостійницький рух не може ніколи примиритися з націонал-комунізмом ані піти його шляхом. Якщо національні сили в певних обставинах дають підтримку протимосковським виступам націонал-комуністичних кіл, то при тому йде про тактичне використання їх як одної з форм, як одного з відтінків загального національного змагання з напором московська-большевицького імперіялізму. Важливе те, що, будучи в гострому конфлікті з Москвою, націонал-комуністи стають узалежненими від підтримки національних сил і, щоб її мати, мусять якоюсь мірою йти по лінії національних прагнень. Стоячи між двома непримиренними силами — між нацією і московським большевизмом, — націонал-комунізм може грати замітну роль тільки деякий час і кінчається повним переходом на одну з цих сторін або зникає через брак власного ґрунту.

Явище націонал-комунізму може мати ще інше походження і сповняти іншу роль. Він може бути тактичним маневром комуністів даної країни, менше чи більше узгідненим з Москвою чи толерованим нею, з тою метою, щоб приспати чуйність і зменшити протикомуністичний спротив якогось народу. Підкреслювання національних моментів і маркована незалежність від московського центру мають створювати враження, що прихід до влади тієї по-

Розділ з опрацьованої Бийлихом (С. Бандерою) праці „Перспективи української національно-визвольної революції”.

роди комуністів і введення ними комуністичної системи — це справа тільки внутрішнього ладу, а не втрата державної незалежності і підкорення Москві. Націонал-комунізм у такій ситуації може сповнити ролю троянського коня, бо після закріплення його влади приходить всецільне поневолення нормального большевицького типу. Большевицизм послуговується націонал-комуністичною тактикою особливо тоді, коли він не може проламати опору якогось народу іншими засобами...

При оцінці значення націонал-комуністичних явищ у боротьбі якогось народу з московсько-большевицьким імперіялізмом треба угляднювати передусім ситуацію, в якій вони виступають, і їхні наслідки. В певних обставинах такі язища можуть приносити деяку користь, побіч невідхильних шкідливих наслідків, які зв'язані з усяким слідом комунізму. Корисним може бути те, якщо націонал-комуністичні дії справді спрямовують своє вістря проти московського імперіялізму, яким є просякнений большевизм, і якщо вони здобувають для національної справи якісь позитиви на такому ґрунті та в таких обставинах, де нема відповісної акції в чисто національному дусі, або де вона не має належного середовища...

Розрізнення з оцінці різних націонал-комуністичних явищ можна звести до наступного простого питання, яке ставимо при розгляді кожної конкретної націонал-комуністичної акції: Чи всна відтягає людей з большевицького табору і з-під большевицьких впливів, привертлюючи, згл. наближаючи їх до табору національно-самостійницького і формуючи їх на борців проти большевизму в обороні нації, чи навпаки заманює людей з національно-самостійницького табору на позиції комуністичні та послаблює визвольний фронт? Аналогічний критерій можна прийняти в оцінці націонал-комуністів, розглядаючи їхнє політичне наставлення з погляду боротьби з большевизмом за самостійність нації. Трактуючи націонал-комуністичне наставлення як посереднє чи перехідне між національним і комуністичним, ставимо питання: Чи дана група людей з націонал-комуністичним наставленням прямує в своєму розвитку і своєю дією від комунізму до націоналізму, чи навпаки? Поскілки в першому випадку є діло з позитивним процесом оз-

доровлення, то другий процес є негативний, шкідливий...

При розгляді перспектив української національно-визвольної революції нас інтересує можливість виникнення в процесі її боротьби поважніших націонал-комуністичних сил і акцій, які в певній ситуації можуть стати помітним діючим чинником...

Розгортання більших націонал-комуністичних акцій під час національної революції, згл. в кризовій для большевиків воєнній ситуації, може відбуватися в двох засадничих варіантах, які відповідають попередньо схарактеризованим відмінам націонал-комунізму.

Перший варіант: комуністи української крові в кризовому положенні большевизму та в обличчі переможного розвитку національної революції фактично зривають з московським большевизмом і відкривають проти нього фронт боротьби. Цим вони приєднуються до протибольшевицької боротьби національно-визвольних сил, але не включаються повністю і беззастережно в національну революцію, тільки намагаються в її рямках діяти в змислі націонал-комуністичної концепції.

Повне приєднання до національної революції полягає не тільки в протиросійській боротьбі, але не менше у визнанні мети і основних засад цієї революції, отже й у відкиненні комунізму в цілому, так як його поборює національно-визвольний рух. Хто це робить справді і на ділі, той стає повністю в лави національної революції, навіть якщо б він перед тим належав до ворожого, комуністичного табору. Це уточнення має істотне значення, щоб поняття націонал-комунізму не змішувати з відміченням політичної минувшини людей і груп...

Окремою націонал-комуністичною категорією і проблемою в національній революції будуть, отже, не ті елементи, що перейдуть від комунізму на її бік вповні і фактично, тільки ті, що, ставши до боротьби з Москвою, не відр'юкаються комунізму, але далі обстоюють комуністичні позиції, пристосовані до нових обставин, і намагаються здобути для них право громадянства в національному таборі та в самостійній, національній державі. В тому вони кермуються двома головними мотивами, рівнорядно або з перевагою одного з них. Поперше, вони з переконання і з привычання трима-

ються означених комуністичних засад, уважаючи їх найкращими для розвитку народу. По-друге, йде їм про збереження для себе, не тільки індивідуально, але для загалу комуністичної класи, надалі керівного й упривілейованого становища в національній державі. А це було б можливим тільки тоді, коли б у цій державі втрималася комуністична система, отже й комуністична верства місцевого походження мусіла б у значній мірі втриматися при владі.

Щоб здобути собі на це право, комуністи-українці можуть у пригожій ситуації перейти організовано, цілими групами на бік національно-визвольних змагань і воювати проти Москви. Не можна виключати теж такого, що це будуть робити визначніші одиниці советської державної системи організованим і згорі кермованим способом, у яких українці опанують керівний апарат. Зокрема в катастрофальному для большевиків положенні можуть бути такі випадки, що український командний склад військових одиниць з більшістю українців або такий же керівний апарат більших територіально-адміністративних чи державних господарських одиниць проголошує і на ділі реалізує розрив кермованих ними одиниць з СРСР та влучення їх у формовану революційним порядком систему самостійної української держави. Такі акти державного перевороту, здійснювані самими керівниками, заавансованими в советській системі, можуть бути не тільки пристосованською зміною прапора, але й задокументовані такими діями, які свідчать про їхню серйозність та замикають дорогу повороту до советського табору. До дій такого порядку належить передусім активна боротьба проти большевицьких сил, усунування московсько-большевицьких елементів і впливів, активний спротив советським намаганням підпорядкувати собі далі відносні терени та одиниці і солідне виконання зобов'язань супроти національної революції...

Другий варіант націонал-комуністичних проявів у катастрофальному положенні большевизму внаслідок визвольної революції або воєнних подій відрізняється від першого варіанту тим, що діючі в ньому комуністичні елементи не стають до активної боротьби з Москвою, а намагаються свій декларативний розрив з большевизмом і перехід на національно-

самостійницької позиції обмежити необхідними формами пристосування до нового порядку. В дійсності такі прояви не є впливом якихось поважніших змін у внутрішній настанові, тільки тактичним засобом зовнішнього достосування до обставин, щоб перетривати їх, згл. щоб втримати, що вдасться з комуністичного минулого, а зокрема, щоб зберегти своє вигідне і впливове становище...

Одночасно ці самі елементи будуть намагатися втримати те з большевицької системи, що вдасться перепачкувати при відповідній тактиці пристосування...

Тактика комуністичного активу і советської бюрократії пристосовуватися до нових обставин через відкинення однієї частини большевицьких засад і методів, щоб зберегти іншу їх частину, може мати різні види і комбінації. Треба мати на увазі два головні напрямки. Перший — це скидання московсько-імперіального балюсту та втримування елементів комуністичної системи в пристосованій формі націонал-комунізму. Другий напрямок, протилежний, ітме по лінії зберігання імперіальної структури в дещо змінених, пристосованих формах, щоб тільки втримати державний зв'язок дотеперішніх підсоветських країн з Росією, зате як балюст відкидатиме комуністичну систему. Це розщеплення комунізму на два протилежні напрями та зберігання обидвох його складових елементів в окремих комплексах може бути для нього головним виходом у ситуації, яка грозитиме йому повною загибеллю...

Відповідно до такого стану, оформлення цих двох напрямків розщеплення большевизму для мімікрії та для дальшого розчленованого існування може відбуватися під рівночасним впливом внутрішніх наставлень у большевицькому таборі і в достосуванні до тиску ворожих сил. Обидва напрямки можуть існувати рівнорядно або на одних теренах і в одній ситуації може переважати один, то знову деінде — другий. Серед російських комуністів і бюрократів переважатиме тенденція втримати передусім цілість імперії ціною відступлення від комуністичної системи. В неросійських країнах, які будуть здобувати національну самостійність, місцеві комуністи підуть радше на відрив від Москви, намагаючись утриматися при допомозі комуністичних першнів у національ-

них рамках. Коли йде про пристосування до перемагаючого протибольшевицького табору, то там, де домінують сили національно-визвольних революцій, будуть найтрудніші умовини для будь-якого приховування і зберігання російських імперіяльних позицій. Знову ж чужосторонні сили можуть більше толерувати, а навіть підтримувати російські імперіялістичні сили і дії, коли вони виступатимуть під протикомуністичним плащиком, хоч би й фальшиво прибраним...

В оцінці кожного такого явища треба дивитися передусім на його дійсний зміст і напрямок, а не на словесні декларації. Треба створювати такі ситуації, щоб новоформовані небольшевицькі сили мусіли активно воювати проти большевизму, згл. брати участь у поборованні залишків московського імперіялізму та комунізму і при тому виявити своє справжнє обличчя.

Не можна допускати до поставання і зросту таких сил і акцій, які тільки в деклараціях відмежовуються від большевизму, а на ділі намагаються зберегти його залишки — по лінії імперіяльної структури чи комуністичної системи — і гуртувати елементи, заавансовані в компартії та в советській бюрократії...

Український націоналізм ставиться принципово негативно до націонал-комунізму, вважаючи його суперечним з природою і добром української нації та шкідливим для неї наслідком ворожих впливів. Метою національно-визвольної революції є усунути з України комунізм у цілому і в усіх його відмінах. Це своє наставлення виявляємо послідовно все і всюди, теж у зустрічі з визнавцями націонал-комуністичних концепцій.

Коли маємо діло з самими починами творення націонал-комуністичних груп і акцій на українському національному ґрунті, стараємося запобігти тому, паралізувати ці почини. Якщо вони таки розвиваються і діють у такий спосіб, що вносять розбиття у визвольні дії чи відтягають національні сили від властивого національного фронту, тоді націоналістичний рух мусить ці намагання активно поборювати, намагаючись їх цілком усунути з українського політичного життя.

Толерантно ставимося тільки до таких націонал-комуністичних явищ, які розгортають

свої дії в такому середовищі і на такому терені, де національно-визвольний рух не сягає чи не знаходить ґрунту, а натомість вони успішно мобілізують нові сили проти московського большевизму та ведуть з ним справжню боротьбу за державну самостійність України...

Під час такого толерантного відношення з огляду на рівнобіжну боротьбу проти одного ворога націоналістичні сили повинні робити позитивні заходи, щоб тих людей і цілі групи, які доказують свою вартість у протибольшевицькій, національно-визвольній боротьбі відтягнути від націонал-комунізму та приєднати їх свідомістю до національного фронту. З такими групами, яких не вдасться в тому переконати, намагаємося встановити базу їхньої участі в самостійному національному житті. Такою базою буде їхнє підпорядкування себе волі цілого народу та респектування встановленого ним ладу і правопорядку.

Натомість з такими групами, які не думають вкластися в ці рамки, тільки змагають до того, щоб накинати нації націонал-комуністичну систему насильством і комуністичними методами здобути владу та які під тим кутом ведуть теж свою боротьбу з московським імперіялізмом — неминуча рішуча розправа...

Щодо засобів поборювання націонал-комуністичних проявів, то на першому місці ставимо ідеологічно-світоглядіві і політичні аргументи. З одного боку доказуємо фальшивість, непослідовність і суперечність комуністичних тез і засад з законами життя, а зокрема з природою і життєвим наставленням української людини і українського народу. З другого боку протиставляємо їм засади і мету українського націоналістичного руху. Ідеологічно-політичне поборювання націонал-комунізму спрямовуємо одночасно до його носіїв і визнавців, намагаючись завернути їх з хибного шляху, і до цілого народу, зокрема до тих середовищ, де націонал-комунізм проявляється, щоб позбавити його ґрунту...

СКЛАДАЙТЕ ДАТКИ

НА

ПРЕСОВИЙ ФОНД ВІСНИКА

КОНФЕРЕНЦІЯ ВАКЛ ЗАХИЩАЄ ПОНЕВОЛЕНІ НАЦІЇ

VI Конгрес у Мехіко-Сіті на пленарній сесії 26 серпня 1972 р. схвалив одноголосно таку резолюцію підтримки націй, поневолених російським імперіалізмом:

Тому, що теперішній уряд західної суперпотуги стоїть на становищі, що

а) концепція т. зв. рівноваги сил поміж суперпотугами у світовому розмірі, зі збереженням статус кво російських загарбницьтв це є „реалістичний” життєвий факт, і

б) продовжування політики т. зв. мирної коєкзистенції навіть за ціну закріплення гніту над багатьма поневоленими націями і сотнями мільйонів людей, при фактичному розподілі сфери впливів, — мало б бути „забезпеченням” „тривалого миру”;

Тому, що у конструкції цього святотатського альянсу поміж суперпотугами російська імперія отримує наявно від своїх великодержавних партнерів об’єктивну допомогу, зокрема легалізування її намагань здушувати прагнення поневолених народів до їх національного визволення і незалежності та їх опір проти комуністичного імперіалізму і насильної русифікації їх культурної спадщини;

Тому, що ціллю глобальної політики Росії є добитися де юре статус кво поневолення народів в ССРСР та в сателітних країнах і закріплення імперіальних позицій Росії у світі;

Тому, що російський імперіалізм ніколи не зречеться своєї остаточної цілі — панування над цілим світом;

Тому, що уряди західних держав, зокрема західної суперпотуги, помилково уважають, що вирішною силою у теперішній термонуклеарній добі є передусім технологія і стратегічна зброя, які визначають якість даної великодержави;

Тому, що ці уряди ігнорують загрозливі розкладові наслідки ідеологічної інфільтрації, „промивання мозків” пропагандою, субверсією, «лясову війну, міську і сільську партизанку і т. п., що комунізм так спритно стосує для розкладу вільної людської спільноти;

Тому, що стихійний процес розвитку людства іде не по лінії збереження тоталітарних імперій і імперій взагалі, але їх розпаду і творення національних держав, що не тільки не суперечить цивілізаційному поступові людства, але й сприяє його культурному та етичному розвитку;

Тому, що російські комуністичні вожди добилися у своїх договорах з ЗСА і Федеральною Німецькою Республікою визнання всіх їх загарбницьтв і мовчазної апробати їхніх терористичних і народовбивчих злочинств супроти борців за свободу і національну незалежність у советсько-росій-

ській сюрмі народів, супроти дисидентів на політичному, релігійному чи культурному відтинках, —

ШОСТА КОНФЕРЕНЦІЯ ВАКЛ ПОСТАНОВЛЯЄ:

1. звернути з особливим притиском увагу народів світу на:

а) нехтувану потенційну суперпотугу — численні нації і сотні мільйонів людей поневолених російським імперіалізмом і комунізмом, які можуть завалити російську імперію і комуністичну систему зсередини шляхом національно-визвольних революцій;

б) факт, що силові елементи цієї суперпотуги лежать не так у технології і стратегічній зброї, як передусім у справедливих ідеях, прагненні до свободи і вірі в Бога;

в) визнання того, що Ахіллесовою п’ятою тоталітарної комуністичної російської імперії є поневолені нації і одиниці, кількісне відношення яких до російського народу становить 2 до 1;

г) усвідомлення того, що концепція т. зв. рівноваги сил і політика взаємного відстрашування є ефемерною і скоропроминальною бо прагнення національної свободи і незалежності, волі одиниці відновлення волі, гідності людини і людських прав — непереможні;

2. перестерегти уряди і народи вільного світу, щоб не дали себе обманути переходовим концептом т. зв. мирної коєкзистенції і стереглися перед політикою рівноваги сил з тираніями, бо це доведе остаточно до упадку ще вільної частини світу, — але щоб підтримували духові, релігійні, національно- і соціально-визвольні сили поневолених націй, нехтувану суперпотугу, до якої належить майбутнє і порятунок світу від уярмлення Москвою і комунізмом;

3. засудити і протидіяти всіма доступними засобами насильній русифікації націй, терористичним переслідуванням культурних діячів і борців за свободу та незалежність в Україні, Литві, Естонії, Латвії, Туркестані, Білорусі, Грузії, Вірменії, Північному Кавказі, Словаччині, Чехії, Хорватії, Болгарії, Малярщині, Румунії, Польщі, Східній Німеччині, Альбанії, Кубі, В’єтнамі, Кореї й інших поневолених країнах Європи і Азії.

4. Висловити свій подив, солідарність і моральну підтримку героїчним мученикам, які гинуть або терплять і борються за національну незалежність, права і релігійну свободу своїх народів та які не каються і не просять ласки, як Михайло Сорока і Валентин Мороз (українці), або які самоспалилися за національну ідею, як Чесиль Макух (українець) в 1968 р., Ян Палях (чех) у 1969 р., Ромас Калянта (литовець) у 1972 р.

5. Мобілізувати світову публічну опінію для ідейно-політичного і духового хрестоносного похо-

РЕЗОЛЮЦІЇ НА ДОПОВІДЬ ПРОФ. І. ВОВЧУКА

„Від голодової облоги до єдиного державства”, виголошену 7-го жовтня 1972 р., на Конгресі УККА

1. Створенням ССРСР 50 років тому большевики започаткували відновлення імперського комплексу у формі союзу держав замість розваленої в національних революціях Російської імперії. Нове твориво в Москві вважали „тріумфом нової Росії”, а форму „Союзу Республік — праобразом майбутньої „світової радянської республіки”.

2. На початку цього року ЦК КПСС, що його кремлівські володарі звуть „розумом, честю і совістю нашої доби”, в постанові про святкування ювілею створення ССРСР декларує, що в будові соціалізму вже буцімто створилась „нова історична спільність людей — радянський народ”. Творенням міту про неіснуючий радянський народ-фікцію ЦК КПСС намагається здійснити програму московського великодержавства про злиття і ліквідацію націй, силою включених в імперський комплекс ССРСР.

3. За півстоліття т. зв. будови соціалізму не припинялася боротьба большевицького великодержавства проти української національної ідеї. Жорстока, злочинна, сатанинська політи-

~~~~~
ду проти російської і комуністичної тиранії в обороні поневолених націй і уярмлених одиниць. Організувати масові акції за звільнення культурних діячів і борців за національну незалежність, людські права і релігійну свободу ув'язнених комуністичними окупантами націй, поневолених в советсько-російській імперії. Дати підтримку робітникам, студентам і селянам, що ставлять опір російському окупаційному режимові в Литві, Україні, Польщі і виявити зрозуміння та симпатію до свободолюбних хорватських студентів, які змагаються за самостійність Хорватії.

6. Підтримати боротьбу за об'єднання у свободі насильно поділених націй в Європі й Азії та повне звільнення усіх народів з-під тоталітарного комуністичного ярма.

7. Усвідомити той факт, що т. зв. Конференція Європейської Безпеки, яку кремлівські вожаки і комуністичні партії запланували і з вереском пропагують, — загрожує створити повну безборонність Європи і всього світу, —

тому, що їх метою є довести до дезінтеграції НАТО і західньої оборони, усунення ЗСА з європейського континенту, припинення заходів об'єднати Західню Європу, закріплення російських імперіалістичних позицій по усьому світі.

ка нинішнього керівництва ССРСР скерована на ліквідацію української нації, як і інших, силою включених в імперський комплекс.

4. У боротьбі, що її вів і веде московський большевизм проти української нації, щоб утримати неподільність імперського комплексу, колективізація сільського господарства була політичною зброєю, скерованою проти свідомого і активнішого національного селянства, проти цілого селянського стану, цієї підвалини, навколо якої відбувається національне становлення.

5. Українське селянство, обороняючи рідну землю — Батьківщину від чужої навали, чинило великий спротив у боротьбі проти колективізації, яка облегувала большевицькій Москві викорінювати поняття своєї Батьківщини, а замість неї накидати, впоювати поняття соціалістичного „отечества”, де нації мають перетворюватися у „радянський нарід”.

6. У боротьбі з національним спротивом українського селянства большевицький уряд ССРСР перед створенням колгоспів повів наступ проти національно-культурних сил, Української Автокефальної Православної Церкви і свідомого селянства. Тисячі кращих національно-творчих сил української інтелігенції, мільйони селянства, вірних з духовенством були вивезені в північні простори Росії на каторжні роботи, де від голоду і холоду загинуло біля 4-х мільйонів. Потім, загнавши силою з допомогою збройних загонів селянство до колгоспів, оботаривши його, Москва застосувала проти українського селянства голодову облогу, в якій виморено протягом 1933 року біля 6 мільйонів українського селянства, щоб підрізати національний корінь.

7. Закон з 7-го серпня 1932 р., який названо „Законом про охорону соціалістичного майна”, став диспозицією в організації наступу на українське селянство при допомозі „25-тисячників” та спеціально зорганізованих і укомплектованих з Москви політвідділів МТС і радгоспів.

8. В сорокову річницю початку московського наступу на українське село, напередодні соро-

Миرون Мицьо

ТРАГЕДІЯ ЛЕМКІВСЬКОЇ ЗЕМЛІ

Щоб насвітлити причину трагедії нашої Лемківщини, започаткую свою розповідь від часу першої світової війни.

Всі ми знаємо, що під час тієї війни наші свідомі лемки пробували були творити Лемківську Республіку, яка мала б злучитися з землями цілої України. Цей почин не увінчався успіхом тільки тому, що нашому населенню бракувало тоді національної свідомости.

В той час тільки окремі лемки знали про Україну, а населення називало себе русинами і до назви Україна чи українець ставилося із застереженням, а то й вороже. І в такому стані Лемківщина не була ніякою загрозою для воєна.

Але після війни завдяки свідомим особам, які енергійно розгорнули національну працю, уже в 30-их роках мало було на Лемківщині

З доповіді, виголошеної на Лемківській Академії 1-го жовтня 1972 р. з нагоди 25-ліття примусового виселення лемків польською комуністичною владою з їх рідних земель.

кариччя національної трагедії в 1933 р. — XI Конгрес Українців в ЗСА, в жалобі схиляючи голови перед жертвами імперсько-большевицького вандалізму, постановляє:

1. а) Проголосити третю неділю в травні постійним днем національної скорботи українців у ЗСА; б) просити Проводи Українських Церков встановити цей день днем жалоби і молитви; в) доручити Екзекутиві УККА просити Президію СКВУ проголосити день жалоби для теренів поселення українців.

II. Конгрес постановляє: а) зобов'язати Екзекутиву УККА негайно приступити до опрацювання науково-публіцистичної праці англійською і українською мовами, яка б об'єктивно насвітлила, як большевицька Москва в боротьбі проти національної ідеї нищила тіло, дух і душу нації, винищуючи людей — селянство, провідних культурних діячів, ліквідуючи національні Українські Церкви; б) залучити до праці УВАН, НТШ і Катедру Українознавства, а працю видати 1973 року в серії наукових видань Катедри; в) Конгрес просить і закликає

сіл, де не існувало б читальні „Просвіти” чи іншої установи, яка не провадила б національно-громадської праці. У висліді цього москвофілів залишився дуже малий відсоток. Та мусимо ствердити, що й цей малий відсоток москвофілів завдавав великої шкоди по наших селах, бо були вони здебільша донощиками і до самого кінця співпрацювали з окупантом. У зв'язку з цим не один наш лемко був переслідуваний, ув'язнений і навіть закатований польською поліцією.

Але все це не тільки не зломило наш національний хребет, а навпаки — ще більше його скріпило.

Під час проголошення незалежності Закарпатської України наша молодь масово голосилась до Закарпатської Січі.

У той час, коли до нас дійшли вісті про напад мадярських військ на Закарпатську Україну, у нас по селах зчинилася велика тривога. Ось один епізод, що характеризує, який на-

всі центральні організації — членів УККА пожертвувати на видання цієї праці по 100-500 долярів в міру спроможности. Просити забезпеченні товариства і кредитівки допомогти фінансово у виданні праці.

III. Нинішня політика єдинонеділимства, що її проводить ЦК КПСС, скерована на злиття поневолених націй з „глибоко інтернаціональним великим русским народом”, як названо його на 24-му З'їзді КПСС, загрожує існуванню української і інших поневолених большевизмом націй.

Тому Конгрес зобов'язує Екзекутиву УККА виступити рішуче проти злочинної політики московського єдинодержавства, яка так нагадує гітлерівське творення „Нової Європи”.

Цю резолюцію одногослосно схвалено Комісією розгляду сучасного стану в Україні і Резолюційною Комісією XI Конгресу УККА.

Текст доповіді голови Головної Управи ООЧСУ проф. І. Вовчука буде надрукований в наступному числі „Вісника”.

ціональний дух панував тоді навіть серед дітей.

Мавши несповна 14 років, зговорився я з сусіднім хлопцем на рік молодшим від мене іти й помагати січовикам бити мадярів. Набрали харчів і пізно ввечері вирушили в дорогу. Як довго туди йти ми не знали, думали, що не більше як тиждень. Знали, що маємо йти лісами, бо так говорили старші люди. Так пройшли цілу ніч, але над ранком, коли почало світати, зрозуміли, що не туди йдемо, заблудили, і — з плачем вернулися додому.

Згодом німецькі дивізії зайняли Польщу, а західні землі України — червона Москва. Тоді Лемківщина стала прибіжищем для багатьох українців з Галичини, які зробили великий вклад у наше національне і громадське життя.

Друга світова війна принесла нові надії, розчарування і нещастя. Однак, всі дотогочасні страхоття не дорівнювали трагедії, яка чекала на Лемківщину з приходом советської армії і встановленням „Польські Людовей”.

У 1944 році, коли Москва визначала кордони Польщі, з представниками так званого польського уряду на чолі з Вандою Васілевською був підписаний договір, за яким українське населення, що замешкувало українські землі під окупацією Польщі, мало бути виселене до ССРСР. І тут, а не деінде треба шукати початків нашої трагедії.

На реалізацію цього договору не треба було довго чекати: московські дивізії посунули через Сян у наші Бескиди, і, хоч по селах не було вже військ Гітлера, нищила по дорозі все дотла. А зайнявши Лемківщину, большевики почали шалену пропаганду за виїзд нашого населення в так звану Радянську Україну — до „советського раю”. Однак, тільки одиниці повірили цій пропаганді і виїхали.

Коли московські війська посунули далі на захід, поляки почали встановлювати свою владу. Розпочалися арешти, допити, розстріли. Де б не з'являлась польська поліція, не обходилось без зброї. В одному селі когось побили до смерті, в другому забрали зі собою, в третьому застрелили, а ще десь вимордували кілька родин або спалили кілька хат.

Вночі грасували банди польських цивілів, які грабували і тортували безборонних селян, з ненавистю викрикуючи: „Заберайце сем

на своїм Україне, бо тутай вас вшисткіх виржнеми!”

Серед населення запанували страх і непевність. Та згодом почали кружляти вістки, які передавались з уст до уст, з села в село, про появу наших партизанів-бандерівців. Ці вістки додавали селянам відваги.

І по селах почали творитися нічні стежі, дехто зі зброєю, решта з буками, які боронили села проти банд цивільних поляків, але не могли протиставитись польській поліції чи військам НКВД, що чимраз більше посилювали терор.

З часом те, що було тільки чутками про партизанів-бандерівців, стало дійсністю, і при їхній появі наша молодь масово вступала в ряди партизанської армії — УПА.

В скорому часі на наших теренах ця армія зросла на поважну бойову силу і почала ліквідацію станиць польської поліції і війська, які найбільше знуцались над безборонним населенням.

Польський уряд придумував щораз нові методи терору, кульмінаційною точкою якого була перша половина 1946 року.

Польська влада великими відділами війська почала переводити „пшеців бандеровцувф”, так звані акції, які далеко перевищували татарські звірства. Жертвою їх падали чоловіки, жінки, немінні старці і малі діти. Польські спецвідділи перевели такі акції в багатьох наших селах.

Напад на село починався звичайно в першій половині дня силою не менше як батальйону, а та й полку. Частина війська оточувала, а решта з криком і стріляниною вбігала до хат, витягала безборонних селян на подвір'я, запалювала хати і вбивала все, що живе, не минаючи немовлят на руках матерів. На їхніх очах розбивали немовлят об дерева і кидали у вогонь. Потім ще живих забирали зі собою, добивали по дорозі і відходили до своїх баз, які знаходились по більших містах. Як виглядало село по такому варварському нападі „Сіл збройних Польські Людовей” немає слів, щоб його описати.

Здалека видніли тільки згарища і доходив сморід спаленини. Входите в село — і дивитись немає сили. Там лежить дідуно з розбитою головою, там збезчещена дівчина в крові, ще далі мати з дитиною, пригорненою до гру-

дей, пробиту багнетом, а там під деревом молоденький хлопець з розторощеним обличчям. А під згарищами хат обгорілі людські тіла.

Так само виглядало і село Завадка Морохівська коло Сянока, з якого в живих зосталося лише кілька осіб. Мешканці цього села можливо ніколи в живі очі не бачили вояків УПА, але в польській книжці старшина-учасник цієї кривавої розправи похвалюється, що вдалося тоді розбити велику „банду бандероцув””, при чому втратили вони 300 вбитими, а по стороні польського війська ніяких втрат не було. Таких випадків можна б навести багато.

Після кількох таких масакр наші селяни, щоб не потрапити в руки польським варварам, виставляли по горах стійки і, як тільки зближалося польське військо, з усім своїм добром відходили до лісу, куди поляки іти не відважувались. А ті, які не встигли або не хотіли втекти, думаючи, що вони невинні, платили життям.

Не було у нас на Лемківщині ні одного села, яке не зазнало б подібної трагедії в меншій чи більшій мірі.

Щоб припинити звородніле варварство поляків, УПА була змушена повести відплатні акції на польські села, сповіщаючи заздалегідь їх населення, що таке й таке село буде знищене, щоб населення мало час своєчасно зі своїм добром його залишити.

Головні свої сили УПА скеровувала на ліквідацію польських випадових баз, а передусім на винищення відділів, які найбільше „вславились” у своїх масакрах.

Всіх боїв описати годі, а було їх дуже багато. Згадаю про ліквідацію батальйону 34-го полку піхоти, який під командою москаля майора Фролова і поляка капітана Козири перевів криваві розправи в селі Завадка Морохівська і в інших наших селах.

Цей бій відбувся 26 березня 1946 року в околиці сіл Височани-Кожушне. Зі сторони УПА брав участь курінь лемків під командою славного командира Хріна. Як цей бій виглядав дозволю собі скористатися з польської книжки, виданої в комуністичній Польщі:

„Наш батальйон був замкнений у китловині, оточений з усіх сторін. Бандерівці, певні перемоги, вийшли з криївок і пішли до штурму. Вони атакували з усіх сторін, на-

магаючись продертися в наші оборонні відділи.

На жаль, з огляду на невелику силу свого війська, третій батальйон не міг здобути-ся на жадний маневр. Єдине, що залишалося йому — це оборона.

Таких великих втрат, як тоді, і то протягом однієї днини, не зазнав 34-ий піхотний полк навіть під час форсування Ніси Лужицької чи коли наступав на німецькі оборонні відділи на західньому березі ріки.

Битва під Кожушним для мене — це один кошмар”.

Після відплатних акцій УПА поляки змінили тактику щодо цивільного населення, але не зрезигнували зі своєї мети.

Тепер вони приступили до реалізації договору про виселення українського населення в „Радянську Україну”. Великими військовими з'єднаннями оточували села і під загрозою смерті змушували всіх залишати рідні хати і під конвоєм спрямовували до переселенчих пунктів. Там заганяли за колючі дроти і змушували підписувати документи про „добровільний виїзд”.

Щоб запобігти поголовному виселенню лемків, УПА розвинула свої дії у всіх напрямках. Повстанці пояснювали населенню, що Лемківщина — від віків українська земля і до раджували переховуватись в лісах, щоб перетризати час виселення. Одночасно УПА зводила криваві бої з частинами польського війська, які переводили акцію виселення.

У висліді цих дій вдалося зберегти приблизно 40 відсотків нашого населення.

Згодом умовини життя тих, що залишились, змінились дещо на краще, стало спокійніше, населення почало повертати до нормального життя.

На жаль, не на довго! Поляки не зреклись своєї мети і таки рішили вирвати з корінням українськість з нашої чудової Лемківщини.

І так прийшла весна 1947 року. Польський комуністичний уряд кинув цілу армію, яка розтаборувалась по наших селах. І, наче грім з ясного неба, в один день населення одержало наказ протягом двох годин опустити свої хати.

З мізерним майном, що його нещасні селяни встигли вхопити, поляки під сильним кон-

С. Корніч

ОГЛЯД СВІТОВИХ ПОДІЙ

Незабаром мають відбутися в ЗСА вибори президента, віце-президента, членів Конгресу і Сенату. Вибори в такій могутній і впливовій державі, як ЗСА, викликають заінтересовання з цілому світі. Передвиборчі кампанії обох партій ведуться з дедалі більшим напруженням всіх організаційних сил, колосальної пропаганди, ну й очевидно поважних фінансових засобів. Беручи під увагу можливість ведення в ЗСА вільної пропаганди в пресі і телевізії, на вічак і серед недосвідченої молоді, своїх і чужих агентів, можна собі уявити труднощі, з якими приходиться боротися керівникам виборчої кампанії.

21-24 серпня відбулася передвиборча конвенція, присвячена виборам кандидатів на президента і віце-президента від Республіканської партії, загальні вибори яких мають відбутися 7 листопада.

У протилежність до відбутої 10-14 липня передвиборчої конвенції Демократичної партії Республіканська конвенція відбулася упорядковано, згідно з програмою, без несподіванок і хаотичних змін кандидатів, як то було з кандидатом Москі. Республіканську конвенцію відкрив о год. 1:30 п.п. губернатор Каліфорнії

воєм гнали їх до найближчих залізничних станцій, звідки жертв польського терору відвозили на так звані „земі одзискане”.

І там, де колись лунали веселі пісні, де дзвонили дзвони наших церков, де колись шуміло веселе життя а люди любувались прекрасними гірськими верхами, тепер тиша, наче на кладовищі. Ніде ні живої душі, хіба інколи поміж згарищами перебіжить здичавілий кіт.

В лісах дрімучого Бескиду ще довго палали вогні, тарахкотіли кулемети, гриміли гармати. Там до останнього набою сини Лемківщини в рядах Української Повстанської Армії відплачувались за заподіяні кривди.

Чому стрінула нас ця страшна трагедія? Тому, що ми стали свідомою частиною нашого великого Українського Народу.

Роналд Ріген, який був провідником конвенції в перший день її нарад і виголосив промову, підкреслюючи заслуги Уряду Р. Ніксона і гостро критикуючи сен. МекГоверна. Промовляв також сенатор Голдвотер.

Перші виступи на конвенції попередив виступ дружини през. Ніксона, яка була присутня зі своїми двома доньками та їх чоловіками. Присутні на конвенції вітали їх оваційно.

Початки конвенції позначилися підкресленням заслуг Ніксоного Уряду, особливо в його закордонній політиці. Висвітлені були кадри з фільмів, накручених під час його поїздки до Пекіну і Москви. 22-го серпня Республіканська конвенція, на пропозицію губернатора Н. Рокефеллера, призначила кандидатом на перевибрання президента Ричарда М. Ніксона. Ця кандидатура була затверджена майже одностайно.

На виборчому тикеті фігурує також, як кандидат на віце-президента, Спіро Егню. Обидва виголосили свої промови, потверджуючи згоду на прийняття кандидатур. Спіро Егню піддав у своїй промові гострій критиці виборчу програму сенатора МекГоверна, закликаючи виборців відкинути непослідовну політику демократичного кандидата і затримати здорове й випробуване провідництво Р. Ніксона. Він закликав виборців прилучитися до нової більшості, щоб утримати в світі постійний мир. Затаврував точку програми демократів, яка обіцяє заповнити кожному мешканцеві ЗСА мінімум тисячу доларів річного прибутку. На думку Егню, це doprowadило б до збільшення податків, зросту числа утриманців „велфейру”, послаблення оборонної спроможності держави, великої шкоди для економіки і втрати американського престижу.

Президент Р. Ніксон звернув увагу на ті точки республіканської програми, які передбачають загострення боротьби проти злочинності і торгівлі наркотиками. Далі він зазначив, що має замір продовжувати свою політику у В'єтнамі, заповняючи, що ЗСА не покинуть напризволяще американських воєннопонених і не дозволять накинути 17-ти мільйонам пів-

денних в'єтнамців комуністичного режиму. През. Ніксон звернув увагу на можливість дуже прикрих наслідків у міжнародній ситуації для ЗСА і їх відношення до союзників в разі прийняття капітуляційної політики у В'єтнамі, яку пропонує МекГоверн.

Президент підкреслив у промові успіхи закордонної політики ЗСА, звертаючи увагу на свої візити в Пекіні і Москві, які відкривають нові можливості у відносинах ЗСА з комуністичними державами. През. Р. Ніксон закінчив свою промову закликом здобувати мир, яким будуть тішитися наші діти й внуки.

Щодо участі у виборчих конвенціях т. зв. етнічних груп, то, як виявлюється, демократи цю справу цілковито відкинули. Кенет Шлосберг, один із провідників виборчої кампанії МекГоверна, признає, що демократи занедбали етнічні групи. Але потішає себе переконанням, що етнічні групи не мають чого шукати також у республіканців. Проте, керівники виборчої кампанії Ніксона мають іншу думку. При своїм Виборчій комітеті створили вони т. зв. Спадщинну Раду, такий самий Відділ, який у демократів зліквідувала пані Вествуд, а також спеціальні Відділи в 21 стейті.

Голова УККА, проф. Лев Добрянський, зізнаючи на підкомісії в справах поневоленних народів, сказав: „Це безперечний і славетний факт, що від 1952 до 1968 р. кожна республіканська конвенція послідовно і безперервно підтримувала справу уярмлених народів, як основний і нерозривний чинник нашої крайової безпеки”. За свого урядування през. Р. Ніксон чотири рази проголошував проклямацію про відзначування Тижня Поневоленних Націй. Суперечне становище займає кандидат Демократичної партії МекГоверн, який казав, що не виявляє зацікавлення для суті і стратегічної вартости проблеми поневоленних народів.

На Республіканській конвенції етнічні групи мали свої виставки в готелі „Довал”. У Спадщинній Раді брали участь і представники УПЦеркви, архиспископ Марко і протоєрей М. Горошко.

Широко запов'язана протестаційна акція лівої опозиції не вдалася. Зльокалізовані у Флямінго Парку, на залю вони допущені не були. Арештованих було коло 250 осіб, яких по переслуханні випущено.

Республіканська виборча платформа зголошує такі загальні засади: „Наша країна, яка від початку свого існування проклямувала, що всі люди мають певні усталені права, не може лишатися байдужою у зв'язку з випадками заперечення тих прав будь-де на світі. Надалі будемо боротися з такими проявами”.

В результаті переведених анкет виходить, що президент Ніксон далі затримує свою перевагу. Якби вибори відбувалися тепер, твердить „Нюзвік”, то Ніксон одержав би 57% голосів, а МекГоверн — 31%. Висліді анкети „Таймс”: Ніксон — 56%, МекГоверн — 28%. В Нью Йорку Ніксон може числити на 53%, МекГоверн — на 36%. Натомість МекГоверн перевищує Ніксона серед муринських виборців, як п'ять до одного. Найтруднішим пунктом у листопадових виборах буде справа замирення у В'єтнамі. МекГоверн йде по лінії найменшого спротиву і в своїй програмі передбачає негайне припинення в'їни у В'єтнамі, що є великим ризиком. Можна сподіватись, що ставлячи справу капітуляції, він програє вибори.

Аналізуючи справу виборів і Південного В'єтнаму, приходимо до висновку, що йдеться тут про різницю часу в два тижні. Москва все має ще якийсь шанс, що при замиренні у В'єтнамі, в передостанній хвилині, вибори виграють МекГоверн і... Москва. Москва з В'єтнамом буде триматись доостанку.

Проте, в світовій політиці чималу ролью відіграє „вим'їна” торгівля. Москва ніколи не уступає, як їй не дадуть якусь рекомпенсату в іншому місці. І в зв'язку з цим можна припускати, що москалі погодяться на мир у В'єтнамі за ціну поступок чи твердіше задекларованих обіцянок на Європейській Раді Безпеки.

Уряд Фінляндії звернувся до всіх заінтересованих урядів, зокрема до ЗСА, з пропозицією розпочати вступні розмови в справі пропонуваної Московією конференції безпеки і співпраці Європи. Конференція має розпочатися 22 листопада ц. р. Вашингтон ще не відповів на це формально, але на думку коментаторів Біллі Дім апробує дати і місце тієї зустрічі.

На сторінках так званої великої преси відносно мало пишеться про світову московську політику, яка прагне до опанування Західної Європи. Має Європа попасти під владу Москви не у висліді війни, а внаслідок заходів

ПОЛІТИЧНИЙ КОМЕНТАР

Вол. Мартин

ПОЛІЧНИК МОСКВИ

Коли єгипетський президент Анвар Садат у половині липня ц. р. наказав був москалям забратися з Єгипту, цілий світ був заскочений, бо ніхто не сподівався такого наглого зворсту в советсько-єгипетських відносинах, які Москва — здійснюючи давню мрію царів — послідовно розбудовувала 15 років, починаючи від надзвичайної сесії Генеральної Асамблеї ООН, скликаної в листопаді 1956-го року після англо-французько-ізраїльського нападу на Єгипет у зв'язку з націоналізацією Суецького каналу. Будова відомої Асванської греблі на ріці Ніл з допомогою советських кредитів і фахівців (в тому числі чимало й з України), що тривала понад 10 років і коштувала понад білльон доларів, була поважною спробою мирної пене-

дипломатичних, політичних і економічних. Першим кроком на тій дорозі має бути згадана вище конференція в Гельсінках 22 листопада. Увесь той плян називають „фінляндизацією” Європи.

Скликана Рада Безпеки Європи має в першу чергу затвердити московські підбої в Європі.

Договори Москви з західнонімецьким Канцлером Брандтом були великим успіхом московської дипломатії. Вдалося їм забити клин в саму середину Атлантичного Союзу в Європі. Західня Німеччина тепер тісно пов'язана з Москвою.

Одночасно в світі відновлюється новий фронт на Близькому Сході поміж арабами і ізраїльцями. Якийсь час там існувало завішення зброї, тепер по видаленні з Єгипту москалів боротьба відновлюється. Власне на світовій Олімпіаді, яка відбувалася в Мюнхені, стався кривавий інцидент: група арабських терористів обстріляла ізраїльських учасників Олімпіади, вбивши 11 жидів. П'ять арабів загинуло.

На політичних обрядах світу чекають Президента ЗСА великі клопоти в Європі і на Близькому Сході.

традії і поширення московських впливів в Єгипті.

Після „шестиденної війни” у червні 1967 р. Москва десятикратно збільшила доставу різного озброєння до Єгипту, отримуючи взаємну морські бази в чотирьох середземноморських портах та бавовну. Разом зі зброєю їхали до Єгипту різного роду „інструктори” і „дорадники”, а згодом і летуни та фахівці для обслуги радарових станцій, летовищ і становищ протилетунської оборони, де були заінсталювані советські ракети найновішого зразка.

Цей вплив советських фахівців і дорадників збільшився вдесятеро, бо коли за приблизними підрахунками перед 1967 р. на терені Єгипту перебувало не більше як 2-3 тисячі советських громадян, то в першій половині 1972 року їх було вже понад 20 тисяч; деякі єгипетські джерела оцінюють число советчиків на 33-35 тисяч. Коли йдеться про кількість і якість військової техніки, західні консервативні оцінки подають, що Советський Союз доставив Єгиптові понад 750 різного типу літаків, майже 1.700 танків, 1.200 вантажних авт, понад 1500 артилерійських споруд, 12 підводних човнів, 90 різного типу кораблів та 50 повністю вивинуваних станцій протилетунської оборони.

Незалежно від цього Советський Союз втримував на території Єгипту під власною командою 150 літаків типу МІГ-21 і 23, приблизно 260 викиднів ракет у 65-ох пунктах, невідоме точно число військових кораблів, які кружляють по Середземному морю, а також великі радарові споруди, унапрявлені на обслідування мілітарних рухів в південній Європі (Греція, Італія, Югославія), що не має абсолютно ніякого зв'язку з „обороною” Єгипту від „ізраїльської агресії”.

Чому?

Західні спостерігачі твердять, що рішення през. Садата викинути советських військовиків було зроблене під тиском єгипетських військових кіл, яких обурювала московська арган-

ція. Призвичасні до „старшобратства” в різних т. зв. суверенних республіках ССРСР і в країнах-сателітах, москалі поводитися так само нахабно і в Єгипті, забуваючи, що єгиптяни мають свою гордість, яка базується на старовинній культурі. Кажуть, що навіть командувач всього єгипетського летунства мусів старатись про советський „пропуск”, коли хотів оглянути бази протилетунської оборони, що знаходились під безпосереднім советським командуванням. Чимало військовиків, які на службі стикалися з советськими „дорадниками”, відчували приниження, коли москалі їм „дораджували” на свій лад, що треба, а чого не треба робити.

Глибша аналіза советсько-єгипетських стосунків виявляє, що, крім московської арогантності, мусіли діяти далеко глибші й поважніші спонуки для цього рішення єгипетського президента. Як доказ наводиться таке:

1) Большевики постійно відмовлялись давати Єгиптові таке офензивне узброєння, якого домагались єгипетські військовики, що плянували силою відібрати окуповані Ізраїлем у червні 1967 р. частини єгипетської території. Фальшиві „друзі” в Москві, маючи на увазі виключно московські інтереси, втримували стан „ні війна, ні мир” між Єгиптом і Ізраїлем, побоюючись очевидно, що всяка активна підтримка єгипетських офензивних плянів не могла б обійтись без активної співучасті советських збройних сил на більшу скалю, а це — в свою чергу — могло б допровадити до конфронтації з ЗСА, які підтримують Ізраїль; такої конфронтації Москва прагне уникнути за всяку ціну принаймні доти, поки не має забезпеченої переваги над ЗСА в наймодернішій зброї.

2) Большевицькі „дорадники” поширювали серед єгиптян „ідеологію” марксизму-ленінізму і вищукували серед визначніших єгиптян таких, які з глупоти або й за гроші були б згодні зраджувати свій нарід і його провід та служити Москві. Кремлівські ватажки надіялись, що на їхню пропагандивну барабанщину можна ловити „наївних арабів”, серед яких є чимало справжніх бідаків. Про цей аспект „видворення” москалів з Єгипту мало говорить, але посереднім доказом є факт, що коли през. Садат промовляв на конгресі правлячої єгипетської партії (24-го липня) він зіб-

рав найбільше оплесків, сказавши: „Ми в цій державі ніколи не будемо марксистами!”

3) Існують деякі познаки на те, що през. Садат, плянуючи полагодження затяжного конфлікту з Ізраїлем мирним шляхом, викинув москалів, щоб таким чином дати західнім потугам (головно ЗСА і Великобританії) поштовх натискати на державне керівництво Ізраїлю в напрямі більшої поступливости. На цей аспект вказував би факт, що єгипетський амбасадор у Лондоні Камаль І. Ріфаат перевів на початку серпня ц. р. таємні розмови з британським міністром закордонних справ Даглас-Говмом.

4) Не виключене також, що рішення през. Садата якоюсь мірою пов'язане із заплянованою злукою трьох арабських держав-сусідів Єгипту — Лівії — Судану, з яких дві останні мають уже сумний досвід з московськими „фахівцями” і „дорадниками”. Зокрема Судан (на південь від Єгипту) викинув у серпні 1971 сотки московських дорадників і дипломатів після того, як стверджено, що вони проводили підривному діяльність проти суданського президента і його правління; в цій ліквідації советської змови помагали Суданові Лівія та Єгипет.

У Кремлі перерахувались

28 вересня 1970 р., коли несподівано помер один із творців єгипетської республіки, а від 1954 р. її президент Гамаль Нассер, у Кремлі заметушилися. Впродовж років співпраці з Нассером кремлівські вожді зуміли доволі тісно прив'язати його до московського воза; тепер владу обняла нова, їм зовсім невідома людина, яка, хоч виглядала м'якою і податливою, в дуже скорому часі, бо вже на початку травня 1971 р., розправилася з внутрішньою опозицією змовників, що їх очолював Алі Сабрі.

У Кремлі вирішили вислати до Каїру спішним порядком „самого президента” ССРСР Подгорного і міністра зовнішніх справ Громіка, які вже 25 травня 1971 г. прибули до єгипетської столиці з нібито неофіційною візитом; ці „неофіційні” відвідини закінчились підписанням договору „про дружбу і співпрацю” з важністю діяння на найближчих 15 років.

Але в Кремлі, мабуть, не усвідомлювали як слід, що одна справа це підписати „договір про дружбу”, а друга — вміти плекати справжню

250-ЛІТТЯ З ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

СКОВОРОДА І ШЕВЧЕНКО

Славний український мандрівний філософ Григорій Сковорода, що користувався великою любов'ю і популярністю серед народу, своїми етично-філософськими ідеями мав видатний культурний вплив на українське громадянство як сучасне йому, так і на пізніші генерації. Цього впливу зазнав і Шевченко, який з любов'ю згадував Сковороду в своїй творчості.

Наука мандрівного філософа була виявом народньої мудрости, спертої на працях визнач-

*****
дружбу на місцях, у щоденних зносинах з населенням. До цього останнього москалі не здібні не лише на чужій території, але навіть у самому Советському Союзі, — ані в державах-сателітах. Глибоко вкорінену дружбу і приязнь чехів москалі зуміли знищити протягом 48-ох годин у пам'ятних днях серпня 1968 р.

Західні журналісти в Єгипті стверджують, що в Єгипті голосно висловлюють вдоволення з рішення президента Садата навіть такі люди, які раніше не виявляли протисовєтських настроїв. Наприклад, у готелях дверники з вдоволенням кажуть: „Ми позбулися одної окупації і скоро позбудемось й другої” (тобто ізраїльської). Деякі єгипетські джерела подають, що своїм рішенням през. Садат скріпив свою популярність серед політично свідомої частини населення, яке виховане на симбіозі рідної старовинної культури з кращими зразками британсько-французької культури. Видавець найбільш впливової газети „Аль Аграм” у Каїрі в одній зі статей виразно писав, що москалі помилялись, коли думали, що в Єгипті мають діло з уже зрілим овочем, який готовий впасти їм в підставлений кошик. Єгипет, — писав він, — не можна вважати за малу державу, таку як Дагомея чи Тайленд, ані за середню, як Туреччина чи Канада; він підкреслював, що в давнину Єгипет був світовою надпотоугою і навіть пізніше був відповідно трактований такими надпотоугами як імперії Греції, Риму, Візантії, а згодом французькою і британською імперіями та такою надпотоугою як ЗСА. Про долю Єгипту рішатимуть самі єгиптяне і ніхто інший.

них мислителів. Вихований у душі філософсько-релігійних навчань, Сковорода був добре обізнаний з античною філософією, про що свідчили його часті посилання на Сократа, Платона, Арістотеля, Епікура.

Повстаючи проти мертвої середньовічної схоластики і духового гніту урядового російського православ'я, він у своїй філософії спирався на Біблію. Іншим джерелом його поглядів були деякі філософи-ідеалісти, зокрема Платон. Також зазнав він впливу Спінози, якого, однак, розумів у душі пантеїзму і на відміну від Спінози, для якого нема Бога, крім природи, у Сковороди — природа є проявом Бога. Бог є скрізь і в усьому. Він — властивий закон світу, рушійна сила загального розвитку.

Сковорода визнавав два буття — дійсне і таємне, видиме дійсність і невидимий дух, добро і зло. Він намагався примирити їх у метафізичній єдності перед основою Божества. „Царство Боже всередині нас, — учив Сковорода. — Щастя наше — це світ душевний”. Духовне начало, за Сковородою, панує над матеріальним. Ідея — це справжня дійсність, матеріальний світ — лише тінь, відбитка тієї внутрішньої ідеї, щось змінливе і тлінне. Звідси походила і основна вимога філософії Сковороди: „Пізнай самого себе”, бо в самопізнанні, згідно з його наукою, людина пізнає істину. В своїх філософських працях він доводив цю потребу самопізнання, в інших творах радив їти за вродженим нахилом і шукати щастя в спокої душі і згоді з Богом, високо підносив духову людину.

В галузі етичних поглядів Сковорода вважав, що метою людського життя є щастя. Воно полягає в душевному мирі і сердешній веселості, але, прагнучи щастя, людина не повинна братися за невідповідну їй роботу. Сковорода засуджує прагнення до чинів, багатства, що неминуче призводить до захоплення розкошами, бенкетами, картярською грою, розпустою. На думку Сковороди, матеріальні багатства, розкіш, почесні не становлять щастя.

„Благодарення Всеблаженному Богу, що нужне зробив нетрудним, а трудне ненужним”, — казав він. Щоб досягти щастя, треба здійснювати волю Божу. Щастя полягає в незалежності, в чистому сумлінні, в дружбі, в процесі самоп'знання. Отже філософія (любомудріє), тобто шукання істини, вказує шлях до щастя, навіть мало того — воно само є щастям. Тому таку величезну роль приділяє Сковорода філософії в житті людини. Поруч з тим він піддає критиці таких людей, які не дотримуються цих засад, засуджує існуючий лад, критикує знатних осіб духовного і світського звання, купців і лихварів.

Філософія Сковороди обстоювала самоцінність і права людської особи. В тому розумінні вона була гуманістична, а в перекладі на конкретну політичну мову того часу це означало співчуття закріпаченому рідному народові і гостру ненависть до гнобительських московських кіл.

Шевченко, що з дитячих років витерпів усі страхиття кріпаччини і пройнявся невгасним гнівом до московського панування на Україні та накиненої їй неволі, любив Сковороду і з раннього дитинства читав та вивчав його поетичні і філософські твори. В написаному 1847 року в Орській фортеці вірші А. Козачковському Великий Кобзар, згадуючи своє дитинство, визнавав, що вірші Сковороди належали до тих перших творів, які він тоді випишував у свою книжечку:

Давно те діялось! Ще в школі,
Таки в учителя дяка,
Гарненько вкраду п'ятака
(Бо я було трохи не голе, —
Таке убоге), та й куплю
Паперу аркуш, і зроблю
Маленьку книжечку; хрестами
І візерунками з квітками
Кругом листочки обведу
Та й списую Сковороду
Або „Три царіс з дарами”;
Так сам собі у бур'яні,
Щоб не почув хто, не побачив,
Виспіваю собі та плачу.

Ще на самсму початку своєї поетичної творчости, 1839 року написав Шевченко присвячений Євгенові Гребінці вірш „Перебендя”. Герой його, „старий та химерний” бандурист має багато рис, спільних зі Сковородою. Він скрізь

ходить, розганяє людям тугу, співає, навчає, радить, перестерігає, бачить своє покликання в служінні народові, в розкритті йому правди, в розповідях про життя, любов, націю, мораль. Але оточення часто не розуміє і часом сміється з нього. І коли герой почуває себе самотнім серед людей, тоді йде один у поле співати на могилу, розмовляє з Богом. Серце його щече — Господню славу, і думками він носить по світу. Його думка, розпростерши крила,

Орлом сизокрилим літає, ширяє,
Аж небо блакитне широкими б'є;
Спочине на сонці, його запитає:
Де воно ночує? Як воно встає?

Вплив Сковороди помітний в різних поезіях Шевченка, зокрема вірш „Всякому городу нрав і права” з його критикою суспільного ладу виразно вплинув на поета на початку його поеми „Сон”.

У повісті „Близнята” Шевченко змальовує образ самого Сковороди. Без сумніву, при створенні цього образу Шевченко користувався численними переказами та легендами про мандрівного філософа, які збирав і записував біограф Сковороди М. Ковалинський, що видав книгу „Житіє Григорія Сковороди”. Мабуть, знав Шевченко і статті та праці про Сковороду, друковані в „Українському Віснику” і „Молодуку”.

Як в'домо, Сковорода після усунення його з Переяславської семінарії за волелюбні погляди, деякий час був учителем дітей переяславського поміщика Степана Томари, а від 1765 року мандрував по Україні і навчав нарід. Про ці його мандрівки так пише П. Житецький: „Сковорода зостався бездомним мандрівником і переходив з місця на місце, від одного діди́ча до другого, серед яких він мав чимало щирих приятелів та прихильників. В убогій сірій свитині, з ципком у руках та соплікою і торбою, в якій містилось усе його майно — Біблія та декілька зшитків його творів, являвся він часто серед юрби народу — на міських вулицях, на сільських ярмарках, викладаючи науку свою то в формі імпровізованого казання, то псалмів, які так любив нарід”.

Шевченко виводить у своїй повісті героя Нечипора Сокиру, який був учнем Сковороди і докладно оповідав про свого вчителя. Епізо-

Д-р Михайло Кушнір

ПРОБЛЕМИ ПЕРЕД НАМИ

III Проблеми освіти і духового життя

2. Єдність і різноманітність духового життя

Життя сучасної людини проходить у світі культури, який стає щораз більше скомплікований і в якому — вже від часів ренесансу — триває процес усамостійнення окремих ділянок у стосунку до цілості. Політика, господарство, наука, мистецтво, моральність — кожна ділянка відокремлюється від інших і встановлює на своєму терені власну, виключно свою

суверенність. Вона засновується в окреслюванні цілей і вартостей незалежно, навіть і без зв'язку з цілями й вартостями інших ділянок. Боротьба за таку незалежність виповнює кілька століть історії Європи і розгортається для різних ділянок із різним успіхом та швидкістю. Найраніше й переможно провели цю боротьбу наука, політика і господарство, дещо пізніше моральність і мистецтво. Наука задля науки,

ди з життя мандрівного філософа, місце і час дії, подані в повісті, ні в чому не суперечать даним ні Ковалинського, ні Житецького, ні інших дослідників Сковороди. Отже Тарас Шевченко добре знав життя, діяльність і творчість Сковороди і в своєму творі спирався на точні біографічні дані.

У Шевченковій повісті Сковорода виступає зі своїм нерозлучним другом — сопілкою; ззовні впадає у вічі його „справді філософська неохайність”, його простий селянський одяг. Він дуже любить мандрувати і часто „одягне на себе сіру свитку, накриє голову соллом'яним брилем, сопілку в руку і — гайда куди очі дивляться... Бувало, піде до Березані, за 30 верств від Переяслава. По дорозі знайде на стародавню високу могилу, що зветься Вибла, щоб набратися там надхнення. І, взявши з надр її малу частинку... свого... дару, поспішає ділитися сею благодаттю з другом своїм Якимом Лукашевичем у Березані.

Проживши тиждень у друга, йде провідати другого, а там третього, а через місяць, дивись, він уже в Києві. Сидять з другом своїм Іваном Левандою на лавочці біля воріт і читає імпровізовану дисертацію про зв'язок душі людської зі світилами небесними, а вітія наш знаменитий, незалежно від дружньої дисертації, готує до наступної неділі проповідь. Проживши немало в Києві, він опинився в Стайках, а звідти в Трахтемирові, а там через день у Переяславі. Давши лекцію музики, знову рушав відвідувати друзів своїх, тільки вже через Яготин до Полтави”.

Оповідач, учень Сковороди називає свого вчителя „Діогеном наших днів”, високо оцінює незламність і одвертість його поглядів, відзначає, що він „як справжній філософ, ні перед ким не підлещувався”.

Образ Сковороди хоч і виступає з допомогою звернення до минулого, в авторській розповіді, але поданий жваво, виразно, плястично, зі збереженням основних рис його вдачі, поведінки, звичок, смаків і уподобань. Показано також його світогляд і в цілому ця постать мандрівного філософа рельєфно вимальовується в повісті на тлі конкретної історичної доби.

Погляди Сковороди, його гострий протест проти сучасного йому ладу, проти нерівності серед людей, проти кріпаччини, проти розп'язаності панівної московської верхівки, як і його гаряча любов до поневоленого рідного народу, постійне перебування в колі людей, навчання своєї науки були близькі Шевченкові, і він цінив ту позитивну діяльність, яку провадив мандрівний український філософ.

Світогляд Шевченка формувався під значним впливом Сковороди, хоч сила протесту у Великого Кобзаря одразу ж була незрівнянно дужчою, ніж у Сковороди, і вказувала не лише на потребу засудження гонитви за збагаченням і неморальної поведінки поневоловачів, а й на послідовну та рішучу боротьбу з ними за визволення з певністю в майбутню перемогу, коли — як казав Шевченко — „Встане правда, встане воля”.

Іван Левадний

мистецтво задля мистецтва, політика, що не числиться з моральністю, „бізнес із бізнесом”, лаяцька моральність — оце найголосніші кличі, які в поточній мові виявляли процес диференціації і усамостійнення, що доконався.

Цей фактичний процес не тільки віддзеркалювався в наукових досліджах, але й отримав їх найвищу санкцію. Від епохи Просвічення європейська наука змагає щораз сильніше до устійнення границь окремих ділянок, як відрубаних теренів дослідів, до яких повинні бути застосовані окремі методи. Головне зусилля думки йшло в напрямі шукання різниць, наприклад, чим різниться наука від релігії й метафізики, мистецька діяльність від практичної, політика від моральності і т. д. В зв'язку з цим наставленням піддавали людину аналізу і відкривали в ній різні, одні від одних незалежні постави, наприклад: пізнавальну й моральну, естетичну й практичну, економічну й політичну і т. д. Від Канта, який уперше почав відрізняти теоретичну, практичну й естетичну постави, виказуючи їх відрубності, а навіть суперечності, аж до типології людей, яку переводив Спрангер, вдержується це наставлення.

Цей процес викликав занепокоєння впродовж усього XIX стол., але тільки у відокремлених колах. В XX стол. ситуація стала виразнішою. Проблема однорідності виступила з усією силою. І то зарівно в своєму об'єктивному вигляді, як узгіднення і сполука окремих ділянок, як і в своєму суб'єктивному вигляді, як внутрішнє згармонізування людини, роздertoї службою різнірідним і суперечним вимогам окремих ділянок. Ця проблема однорідності культури й духового життя здобула цю виразність не тільки тому, що процес розрізнення набув уже занадто тривожних розмірів, але й тому, що почали виникати щораз виразніші спроби доконання нового зіставлення. Ці спроби були вислідом процесу розрізнення. Цей процес засновувався в тому, що окремі ділянки намагалися виломлюватися із підпорядкування спільним і надрядним вартостям, що вело до устійнення суверенності цих ділянок у стосунку до інших.

XIX століття є століттям, в якому таку перемогу зразу здобули господарські чинники. Під їх гегемонією проходять події того століт-

тя. Це очевидне в багатьох ділянках життя. Розбудова економічної ділянки стає головним завданням суспільств і держав. Вона керує їх зовнішньою і внутрішньою політикою, стає вісью змагань і суспільної боротьби, узалежнює, а часто й перехресчує освітню і культурну діяльність. Доконується т. зв. комерціалізація культури, найочевидніша в ділянках, які вимагають більших фінансових вкладів (наприклад: комерціалізація музики — платівки, комерціалізація театру — фільм і т. п.).

Цим треба пояснювати, що XIX століття було століттям поставання і розголосу багатьох доктрин, народжених із духа переваги господарства, століттям, що виявляло рішальну роллю економічних чинників. Сюди належать передусім: теорія Смита про економічну людину, яка голосить, що суть людства засновується на здібності витворювати й вимінювати; теорія Маркса про історичний матеріалізм, яка виказує залежність всієї людської діяльності від знарядів і способів продукції. У зв'язку з гегемонією економічного чинника в житті з'являються доктрини, які в меншій або більшій мірі користуються методами економічного мислення. В етиці відповідне забарвлення здобуває утилітаризм, що розуміє користь як економічну вартість, у теорії пізнання в емпіріокритицизмі і прагматизмі здобуває значення засада „економії мислення” і успішності, в психоаналізі „економічну точку зору” формулює Фройд. Ця „економічна точка зору” здобуває також перевагу і в моральних оцінках: економічна справність видається найвищою формою справності одиниць і знаменом їх вартости. Подібно в збірному житті висказує це імперіалізм.

Проти цієї суприматії господарства підносилися багатократно різні спротиви, і кожна інша ділянка, обороняючись проти тієї гегемонії, намагалася накинути власну. Ті прагнення плекала у великій мірі — наука. Особливо від часів позитивізму наука претендувала на виключне керування людьми. В дійсності вона не осягнула цього, але напрям задумів був очевидний. Подібно, як це зробила економіка, також і наука хотіла підпорядкувати собі всі інші ділянки. Вона хотіла замінити релігію, хотіла узасаднити моральність критичним і зобов'язуючим способом, хотіла взяти в свої руки

керму господарських процесів, хотіла повалити владу політиків і заступити її науковим керівництвом, хотіла зробити виховання зайвим та зорганізувати раціональну еугеніку тощо. Ці змагання висказуються в боротьбі за світську моральність, раціоналістичну чи соціологічну, в змаганні до раціоналізації різного типу, в задумах технократів, що стосуються керми економікою і суспільством.

Проти супрематії господарства і супрематії науки виступила — в останніх часах особливо гамірно — політика. І знову позначився з усією виразністю безоглядний змаг до досягнення власної повної супрематії. Все мало бути підпорядковане політиці: не тільки господарство мало цілковито стати на послуги політики, але й мистецтво та наука. Подібно і моральність, виховання, право — і взагалі все, що люди роблять і творять — повинно мати політичну вартість. Самостійна вартість не прислуговує нічому, її здобувається тільки в службі політиці. Звідси відповідне оцінювання людей і течій, минулого і традиції, плянів і прагнень.

Усі ці явища, а їх кількість можна помножити іншими, менше суспільно важливими (наприклад, змагання естетичні вартості: зробити начальними, т. зв. естетизм) виявляють внутрішню розбіжність новочасної культури і намагання уодноріднити її шляхом гегемонії одної з ділянок. Таке уодноріднення виказує завжди ті самі властивості, а саме — бажання безумовної гегемонії певної групи вартостей над іншими, гегемонії, яка перекреслює окремішність і своєрідність усіх інших і робить їх тільки функціями. Як звичайно, так і тут, противенством розпаду виявляється механічна однаковість.

Ці об'єднувальні тенденції знайшли свій вираз і визнання також — подібно як розрізнувальної тенденції — в філософічних дослідях. Особливо філософія і наука другої половини XIX століття, які були під сильним впливом методів природничих наук, намагалися в дослідженнях культури виказати засадничу уоднорідність всіх її форм і вартостей. Ті редукційні намагання виявлялися у спрощуванні всіх вищих, отже внутрішньо сильно зрізаних ступнів культурного життя до нижчих, бо таким чином зменшувалася розтяж-

ність різниць. Звідси уподобання в аналізах примітивної релігії, примітивної моралі, примітивної науки і т. д. Вони виявлялися також: у виказуванні, що різниці, які нам видаються істотними, є тільки замаскованою подібністю, і що з уваги на це різнорідність може бути зведена до уоднорідности. Такий моністично-редукційний сенс мали теорії, наприклад, еволюціонізму, який твердив, що всю культуру можна звести до чинника боротьби за існування або спонтанного різникування матерії; до соціологізму, який казав, що істота всіх культурних вартостей криється у суспільному змісті; до психоаналізи, яка — особливо завдяки Фройдіві — всю культуру зводить до форми заспокоювання агресивного і сексуального інстинктів.

Вони мали великий чар, бо їх об'єднуюче схоплення видавалося науковим і глибоким, але в дійсності вони доконували це діло об'єднання таким способом, що незалежність і своєрідність різнорідних культурних вартостей була цілковито перекреслена. Не те було суттю мистецтва, чи суттю моральности, чи суттю релігії, чи суттю політики і т. д., що нею завжди видавалося бути, але щось інше, заховане й однакове. Цей редукуючий монізм ставав охоче й безпосередньо на послуги окреслених тенденцій життя, наприклад, в історичному матеріалізмі на послуги соціалізму, в расизмі на послуги тоталізму і т. д.

Отже, були два головні шляхи розвитку культури і мислення про неї в новочасній Європі: різникуючий шлях і об'єднуючий. Вони змагалися, вони боролися між собою. Вони видавалися основно відмінними і протиставними. Але сьогодні починаємо бачити їх внутрішній зв'язок, їхнє внутрішнє взаємопов'язання: охоплювання ідеї культури, розуміння культури як збору різнорідних ділянок, незалежних і суверенних, позбавлених усякого з'єднуючого і надрядного пов'язання, означає боротьбу всіх проти всіх і родить культ сильних переможців. Потреба зісполення, об'єднання являється тоді як моністичне підпорядкування. Тому різникування і об'єднання в формах, які їм надали життя і наука останніх часів, були взаємнопровокуючими тенденціями: чим сильніше підкреслювали одну, тим міцніше давала знати про себе друга.

35-РІЧЧЯ З ДНЯ СМЕРТИ

Володимир Гаврилюк

ЗОЛОТА РОЗГУБЛЕНІСТЬ

Спогад про поета Б. І. Антонича

Рік 1933 або 1934 на одній із вулиць Львова. Зимове надвечір'я, і над містом висить туман. Помічаю з віддалі кількадесяти кроків перед собою людину низького росту в зимовому плащі і капелюсі, з повною шкіряною торбою під пахвою.

Хто це — учитель „торговельки”, що повертається з лекцій і роздумує над долею своїх студентів, чи це заклопотаний урядник „Дністра”?

Отже, ні.

До мене наближається глибоко задуманий Богдан-Ігор Антонич, сходяча зірка на обрії української поезії в Галичині.

— А, Богдане, як почувашся? — це я.

На трішки спешеному обличчі Богдана з'являється привітна усмішка. Він на моє питання нічого не відповідає. Він міряє мене якимсь відсутнім поглядом. Він неначе пробудився з якогось трансу.

Помічаю, що капелюх трохи незручно насунувся на його чотиригранне чоло мислителя.

Я: — Що робиш, Богдане? Пишеш щось нове?

Обличчя продовжує усміхатись. Врешті Богдан відповідає, але запитом — трохи загикуючись:

— А ти, а ти що робиш?

З цього блудного кола намагається видобутися нова доба. Жадний з цих шляхів не видається нам слухним: не мають рації ні ті, що голосять і переводять різничкування ділянок так, щоб кожную ділянку трактувати як незалежну, ані ті, що голосять і переводять об'єднання окремих ділянок таким способом, що зводять всі ділянки до одної. Але кожний з цих шляхів виявляє певну правильну тенденцію, а саме: культура повинна бути збором різних вартостей і культура повинна бути об'єднана. Шукаємо однорідності, яка, поєднуючи всі ділянки в одну цілість, не нівечила б своєрідності жадної з них. Підставою такого уодноріднення не можуть стати вартості жадної з окремих ділянок, трактовані як джерельні або надрядні у відношенні до інших. Натомість усі ділянки людської діяльності мусять бути охоплені і міряні надрядними вартостями, які завдяки цій надрядності є спільні, хоч вони не є нівелюючі. Ми знаходимо їх у понятті морального покликання людини.

Шлях, що стоїть перед нами — це дуже важкий шлях. І розв'язка ще не ясна в подробицях. Але бачимо вже виразно ворогів: не знаємо ані ізольованого, замкненого в собі „капличного” мистецтва, ані езотеричної науки, ані незалежної економіки і т. д., але не ви-

знаємо також культури якимнебудь способом стоталізованої, отже ані економізму, ані сцієн-тизму, ані спровадження всього до вимог політики і т. д. Мусимо протиставитися і цій різничуючій мислевій лінії, яка веде від Канта до Спрангера, і тій безумовно об'єднуючій, яка веде від Смита і Дарвіна до Дюркгайма і Фройда. Мусимо, спираючись на грецьку і християнську середньовічну мисль, творити й виколовати занедбані методи оцінюючого і гієрархізуючого мислення, бо тільки таке мислення дозволить нам розуміти культуру як різнорідну й однорідну водночас. Таке мислення дозволить нам бачити культуру як багате знаряддя, завдяки якому людина внутрішньо дозріває шляхом служби правді й добру, служби, виконуваної в різних ділянках і засягах.

Впроваджуюча лектура: Thomas Stearns Eliot: "Notes Towards the Definition of Culture" (1948); O. Kutzner: "Der Weg zur Kultur" (1919).

Поглиблююча лектура: Arnold J. Toynbee: "A study of History" (1934-54); Alois Dempf: "Kulturphilosophie" (1932); Albert Schweitzer: "Kulturphilosophie" (1923; англ. переклад: The Philosophy of Civilization, 1929-33); A. l' Houet: "Zur Psychologie der Kultur" (1913); O. Spengler: "Der Untergang des Abendlandes" (1918-22).

(Далі буде)

Тоді він свобідніше зазирає мені у вічі.

Ми переходимо на плітки, на делікатні літературні обмови. Це безумовно тематика цікавіша.

Але наситити Богданову цікавість мені не вдасться.

Я: — Ти читав останні поезії Славка? (Мова про мистця і поета Я. Гординського).

Богдан мовчить, і знов його зір обстежує мене допитливо. Але я таки жду на відповідь — хочу знати його думку.

Богдан відповідає, начебто застерігаючись перед нудним диспутом на тему поезії. Це слизька тематика, особливо на таких випадкових зустрічах.

— А що Влодко? — питає він.

Влодко — це мистець В. Ласовський, найінтимніший приятель поета Б. І. Антонича, найбезпощадніший критик його поезії та найпалкіший її ентузіаст. Богдан знає про це. А втім, Влодко це акумулятор усіх львівських богемських пліток та сенсацій. Він знає багато закулісних історій з різних львівських осередків, а Богдан наче суха губка всисає ласо цю особливу вологу.

Нам не залишається нічого тільки побачення на вул. Личаківській у майстерні Влодка. Ми умовляємося на завтра на пообіддя.

Львів затягається сталевим зимовим туманом. Ми розходимося.

**
*

Ми у Влодка.

На станку свіжий портрет. Влодко відсуває станок, щоб було простірніше. Богдан пильно вивчає образ, а тоді його автора, ніби перевіряє щось таємне.

Влодко вітає нас із характерною умішкою.

— Сідайте, хлопці, — у нього все просто і природно.

Влодко до Богдана: — Маєш, Богдане, щось нове? — сягає по цигарку і закурює.

Усі по-своєму влаштуємося. Богдан поволі видобуває з шкіряної торби свій зшиток з поезіями і, не квалплячись, розгортає на столі. Киплячий енергією Влодко нервується:

— Богдане, та читай уже!

Богдан починає читати. З нього не особливий читець. До того ж він має лемківський акцент, хоч дуже старанно вивчає українську лі-

тературну мову. Він не читає, а скандує строфи.

Влодко: — Алеж ти читаєш, лемку, лемку! — а мені киває на знак захоплення.

Антонич на хвилину зупиняється. Він знає про Влодкову безцеремонність.

— Що? Що? — і його обличчя наливається рум'янцями.

Розпочинається диспут на тему поетичних варіантів.

Богдан не завжди погоджується з Влодком. Я часто тільки пасивний слухач.

Богдан читає кількома наворотами один і той самий рядок, міняючи варіанти фраз. Вдасться, що на коротку павзу він забуває про поетичність і стає суворим лінгвістом.

Посидинок на тему поетичних зворотів, що відбувається між Влодком і Богданом, досягає свого вершка. Богдан — переможець.

Настає павза. Тоді Богдан продовжує читати далі. Звичайно цей симпозіум кінчається балачкою на різні теми, пов'язані з актуальними подіями в редакції „Діла“, „Назустрічі“ чи в АНУМ.

Пізн'м вечером ми розходимося.

Моє знайомство з Богданом-Ігорем Антоничем пов'язане з одною із найпохмурніших дат нашої мартирологічної української дійсности.

Був то злопам'ятний зимовий ранок страти двох юнаків, щирих і палких патріотів, Біласа і Данилишина у Львові.

Того ранку по невиспаній ночі, в яку кожне українське серце в окупованій Польщею Галичині билосся корчевими ритмами, а в мозках мільйонів українців вкарбовувалися назавжди відплатницькі ідеї, біля будинку НТШ десь біля восьмої години ранку зійшлися два блідлих хлопці і мовчки подали один одному руки так, ніби були вони давно знайомими.

Це був автор цього спогаду і поет Б. І. Антонич, тоді студент львівського окупованого поляками університету.

Очевидно, що відтворити навіть приблизно ту нашу першу розмову неможливо. Але назавжди залишився в пам'яті настрої того несамотовитого часу.

Тоді група учнів мистецької школи О. Новаківського приготувляла видання свого програмового мистецького журналу. До співпраці в його редакції був запрошений також Антонич.

Здається мені, що В. Ласовський познайомив тоді ще маловідомого і дуже молодого студента та поета з гуртом новаківців, захоплених новими мистецькими напрямками. Мистецький молодняк поривався, як було тоді в моді, висловити свої погляди та думки, а для цього треба було мати свій журнал.

Цей журнал появився згодом під трохи символічною і вигадливою назвою „Карби”. Автором цієї назви був мистець С. Луцик, на жаль, уже покійний.

Таким робом втягнуто Б. І. Антонича до гнізда юнаків-мистців, яким він симпатизував і з поглядами яких в мистецькій проблематиці погоджувався, бо в ньому теж бушували нові творчі ідеї, нав'язні Заходом.

Пригадую дуже добре, як одного зимового вечора, десь на львівській вулиці, приблизно в тому самому часі, мистець В. Ласовський почав мені розказувати про знаменитого молодого поета, про його оригінальність. Словом, уже тоді В. Ласовський був захоплений поезією ще мало відомого студента Б. І. Антонича.

А подією, яка закріпила моє знайомство з Антоничем, було видання маленької книжечки моїх поезій, яку Богдан оформив за намовою В. Ласовського.

Мені невідомо, як оцінив мій поетичний дебют Богдан, і я ніколи з ним на цю тему не говорив.

В той час Антонич наближався вже до свого творчого zenіту. Він приготував до друку збірку „Три перстені”, за яку в 1936 році одержав першу нагороду на літературному конкурсі Львівського Товариства Письменників і Журналістів.

Антонич мешкав у Львові на вулиці Городецькій, десь в орбіті Святоюрської гори, у якоїсь своєї родички. В його кімнаті довелося мені бути кілька разів чи то самому, чи з В. Ласовським. Пригадую, що ціла стіна в тій кімнаті була заставлена шафами з вибагливими поезіями не тільки наших, але й польських модерних поетів. На другій стіні висіла скрипка і картина В. Ласовського.

Не раз зустрічалися ми в помешканні В. Ласовського, з яким Богдана в'язала справжня щира дружба. До Ласовського приносив він нові свої поезії, і тут відбувалися палкі диспу-

ти над різними проблемами мистецтва. Іноді з поважного тону переключалися дискусанти на гумористику. Тут був чайок і симпатична атмосфера в гарному помешканні із зеленими фризами дерев славетного Личаківського кладовища.

Признаюся, що поезія Антонича була для мене довший час чужою стилістично і тематично. В час нашого знайомства я захоплювався неокласиками, і поетичний верстат Антонича видавався мені занадто штучним, кованим, словниковим. Значно пізніше почав я відкривати в його поезії незвичайну оригінальність. На жаль, ця зміна наспіла щойно тоді, коли Богдана вже не стало між нами.

Одного разу, ввійшовши до майстерні В. Ласовського, я застав там Богдана, що відчитував просвітянський гимн. Богдан прочитав той вірш кілька разів, неначе перевіряючи ефект, що його справив на слухачів. Було ясным, що в цьому жанрі він не почував себе певним.

Але як же змінилася наша критика і наша оцінка тих поезій, що їх Богдан писав, як ми тоді казали, на замовлення! Як помітно відрізняються вони сьогодні серед віршованої маси поезій, писаних з різних нагод, культурою поетикального мистецтва!

Вістка про смерть Антонича була для мене справжнім громом з ясного неба. За кілька місяців перед тією фатальною подією був я у Львові! і бачився з Богданом, не прочуваючи, що то було останнє наше побачення.

Ми зустрілися на вулиці і зайшли до його помешкання. Богдан поспішав на зустріч з музиком Антоном Рудницьким. Він писав лібретто до опери „Довбуш”, до якої А. Рудницький komponував музику.

Був гарячий літній день, приблизно третя година по полудні, коли ми вийшли на Городецьку вулицю. Богдан сказав, що увечері буде в Ласовських, але чомусь не прийшов.

Все таки тоді він прочитав мені дещо з найсвіжішого свого доробку, запитливо перериваючи час від часу чітке скандоване читання. Там, де в нього виникали сумніви щодо правильності мовних зворотів, він наводив кілька варіантів.

Б. І. Антонич був поетом-чарівником, поетом, що ненаситно вбирав у себе життєві процеси в стані елементарного буяння і перетоп-

В. С-ко

ХОЛОПЬСЬКА ГОТОВІСТЬ ЧЕРВОНОГО МАЛОРОСА

Кагебівський фах'вець від справ української еміграції, учень і продовжувач ганебної справи покараного українськими підпільниками Галана — Валентин Маланчук у львівському „Жовтні” (ч. 5, 1972), намагаючись перевершити свого вчителя, виразно перестарався. Якщо уважний читач Маланчукової статті „Дві концепції минулого і сучасного України” повикреслював би з неї всі наведені ним аргументи і закиди проти еміграційних „буржуазних націоналістів”, а решту тексту залишив, то не потребував би ніякого „Самвидаву”, щоб побачити й зрозуміти, чого прагне українська самостійницька еміграція. І тоді з „Посту імени Ярослава Галана”, як зветься розділ „Жовтня”, в якому цю статтю вміщено, В. Маланчука треба було б негайно пересунути на якийсь інший, нижчий в КГБ пост, що з пропагандою проти „буржуазних націоналістів” нічого спільного не має. І так potwierдилос'я б старе українське прислів'я: „Застав дурня Богу молитись, то він собі і лоба розіб'є”.

Отже, дещо з цієї Маланчукової статті:

„Одним із засобів буржуазної пропаганди, в тому числі, коли йдеться про Україну, є намагання твердити, що національне питання в СРСР „ще далеко не розв'язане”, що КПРС і Радянський уряд проводили і проводять там політику денационалізації”.

—А що, хіба не правду, — подумає читач

*****
лював, чи радше перетворював їх у своєрідній, йому тільки притаманній ферментації, в кабінеті своєї таємної лабораторії, на оригінальний лад, бо поезія Б. І. Антонича, без сумніву, лабораторного походження.

Тільки двадцять вісім літ життя подарувала йому доля, алеж який прекрасний заповітний спадок того короткого життя, ця майже чотирьохсторінкова книга з ляконічним заголовком „Антонич”! Я здригнувся, коли вперше взяв цю книгу до рук і почав вчитуватися в її чарівний текст. І тоді усвідомив собі, що мав щастя знати в житті людину, в якій спалахнула геніяльність.

„Жовтня”, — твердять „буржуазні націоналісти”? Та це ж кожний українець бачить на власні очі.

„Зарубіжні фальсифікатори, — пише далі Маланчук, — продовжують твердити про „перманентне відставання економіки України, її продуктивних сил, уповільнення темпів розвитку промисловости, занедбаність народного господарства України в порівнянні з господарством інших районів (Росії — В. С-ко) Радянського Союзу...”

— А хіба ж не так воно діється? — подумає читач „Жовтня” — Чи не правду говорять ті „фальсифікатори”?

„Зарубіжні націоналісти, — пише Маланчук, — в хід пускають вигадку про те, що економічна політика КПРС щодо Радянської України є начебто продовженням „колоніальної політики царизму”.

— І не є то ніякі вигадки, — подумає читач „Жовтня” — І ту політику бачать усі, крім тих, хто того не хоче бачити.

„Буржуазно-націоналістичні фальсифікатори, — веде далі Маланчук, — вперто перекручують зміст і характер соціалістичних перетворень у західних областях України. Вони поширюють усякого роду інсинуації про мнимий опір населення цим перетворенням, намагаються створити легенду „геройства” навколо кривавих злочинів оунівських банд, опорочити політику партії і Радянської Держави”.

Читач „Жовтня” вже давно переконався, що значать ці „соціалістичні перетворення” в злидених колгоспах, у фабриках, які ніколи „не виконують пляну”, знає відношення людно-сти до цих „перетворень”. А щодо „оунівських банд”, то, якщо цей читач вже не молодий чоловік, то згадує, а як молодий, то знає від старших про оунівців не як про „банди”, а як про оборонців українського народу, що виступали під назвою Української Повстанської Армії.

Читач „Жовтня”, очевидно, часом переглядає і совєтські часописи, а в них раз-у-раз натрапляє він на описи судів над „зрадниками соціалістичної батьківщини”, „бандерівськими

горлорізами" і „наклепниками на радянську владу", що власне творили і творять революційне підпілля.

„Протягом першого післявоєнного року, — пише Маланчук, намагаючись заперечити московське засилля західноукраїнських земель, — в західних областях було прийнято в кандидати партії 1400 осіб з місцевого населення. . .”

— Яке ж це мізерне число московських колаборантів. — подумає читач „Жовтня”, — знайшли большевики з-поміж 5 мільйонів населення західноукраїнських земель, вистрілявши і депортувавши на Сибір з-поміж нього в перший період окупації з самої лише Галичини понад 200.000 людей!

„Значне місце в роботах фальсифікаторів історії УРСР, — пише Маланчук, — займають вигадки про ущемлення національних мов, русифікацію народів СРСР”.

Щоб повірити Маланчукові, читач „Жовтня” хіба б мав осліпнути і оглухнути, бо на кожному кроці зустріне він заперечення його писанини.

„Буржуазно-націоналістичні писаки, — теревенить Маланчук, — заперечують, що щастя нашого народу і світле майбутнє його можливі тільки в найтіснішій, братерській співдружності з російським народом, вони твердять, що „комуністична ідеологія чужа і ворожа українському народові”.

Найтіснішу, „братерську співдружність” український читач „Жовтня” відчуває на своїй шкірі щодня, а в тому, що комуністична ідеологія ворожа українському народові, пересвідчився він ще в часах останньої війни, коли само населення розправлялось з комуністами.

Похваляючись „досягненнями” національної політики КПСС, Маланчук пише, що уже в 1960-64 роках українці становили в цілинному краї (Казахстані) 50 відсотків переселенців.

І яким же циніком мусить бути Маланчук, щоб про виселення з рідних земель десятків тисяч українців у дикі степи Казахстану говорити читачеві „Жовтня”, як про „досягнення” національної політики!” Варварські експерименти з переселенням українського народу і протести проти цього української еміграції називає він „роздуванням питань міграції”, спро-

бами „довести наявність процесу денационалізації народів ССРСР”.

„Особливо багато галасу, — пише Маланчук, — здійсмається навколо питання про радянський народ, який начебто заступає собою нації і народності країни”.

Читач „Жовтня” добре знає, що „радянський народ” — це абсурд, придуманий московсько-большевицькими шовіністами, щоб у єдину московську кошару загнати всі поневолені Москвою народи, позбавлені своїх мов і національних культур.

Маланчук силкується доказати, що в ССРСР переводиться процес не „злиття націй” в одну, російську, а „зближення націй”. Не вмер, так змерз. Бо всі нації в ССРСР мають бути „зближені” з російською як безособові, безобличні складники єдиної пачівної нації.

А вже верхком забріханости Маланчука є ось таке його твердження: „Складовою частиною фальсифікації національної політики КПРС є нападки на національно-державне будівництво в СРСР і на Україні. Всіляко пропагується теза про втрату Україною свого суверенітету, про її начебто нерівноправне становище в складі СРСР”.

Кожний читач „Жовтня” знає, що країна, яка не веде своєї власної закордонної і внутрішньої політики, мова населення якої не є державною, країна, яка не має власного війська, власної валюти, „уряд” якої є лише виконавцем наказів уряду іншої країни, а національна політика цього „уряду” скерована на те, щоб підлегле йому населення цілковито затратило своє національне обличчя — така країна є колоніальною країною, і тільки ренегати свого народу типу маланчуків можуть називати її суверенною.

Жалюгідний рупоць московсько-советського імперіялізму, львівський місячник „Жовтень”, друкований українською мовою, допустився супроти своїх хлібодавців, великої помилки, надрукувавши статтю В. Маланчука. Однак, холопської готовості годі відмовити цьому червоному малоросові.

За особливі заслуги перед московськ-большевицьким урядом, за рабське плазування перед московськими шовіністами Маланчука перенесено до Києва в ЦК комуністичної партії.

ЖАДНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ДИТИНИ ПОЗА ШКОЛОЮ УКРАЇНОЗНАВСТВА!

Для всієї української спільноти, розпорошеної по різних країнах, важливою є справа дошкільного та шкільного виховання молодого покоління, його релігійно-моральне виховання, виховання його національної ідентичності. Бо про те, яке обличчя має мати українська спільнота в майбутньому, мусимо ми подбати вже тепер.

Щоб завтра не було запізно, вже сьогодні мусимо змобілізувати спільні зусилля, скеровані в напрямі охоплення молоді у шкільному віці школами українознавства.

Роля і значення шкіл українознавства дуже широкі, а для існування української громади надзвичайно цінні й важливі: вони сягають глибоко в корінні основи нашого національного життя. Адже школа українознавства не тільки навчає нашу молодь українознавчих предметів — вона витворює і закріплює в молодій душі національні почуття, формує в неї національну свідомість, вказуючи їй місце й роль в громадському житті та привчає до служіння українському народові. Спільна духовна пожива, яку одержує наша молодь у школах українознавства, цементує її в одну свідому громаду, а одночасно забезпечує тяглість і споєність у дальших діях, постійно підіймає на висоті ідеалу сильного характером, свідомого й корисного громадянина-українця.

Та, на превеликий жаль, не вся наша молодь учасяє до наших українських світличок, садочків і шкіл українознавства. У З'єднаних Штатах Америки ледве невеликий відсоток українського роду у шкільному віці охоплений якоюсь формою українського дошкільного чи шкільництва. Не кращий стан у Канаді, Європі та інших країнах нашого поселення. З кожним роком щораз більші виринають турботи про охоплення всієї молоді українознавчими знаннями.

Це не тільки з любови до України світоці американського й інших світ'в виказували, що американська й кожна інша культура збагачувалися і збагачуються цінностями, які внесли і вносять у спільне добро поодинокі етнічні громади. Також визначні державні мужі: заявляли й заявляють, що всім країнам потрібні

люди, які знають мову своєї рідної країни, які ознайомлені з її життям та її культурою. Чим же прислужиться наша молодь своїй давній Батьківщині, не знаючи ні рідної мови, ані рідної культури? Чим збільшить культуру країни свого поселення?

Українські батьки!

Не залишайте своєї дитини осторонь садочків, світличок і шкіл українознавства! Нехай не буде ані однієї української дитини поза школою українознавства!

Українська Громадо!

Допоможи батькам, дошкільцю і школам українознавства виконати їхній національний обов'язок! Адже справа виховання української молоді — це справа нас усіх!

Світова Координаційна Виховно-Освітня Рада
СКВУ

ПЕНСІОНЕРИ-КОЛГОСПНИКИ БЕЗ ЗАСОБІВ НА ЖИТТЯ

Советський режим залишає пенсіонерів-колгоспників фактично без засобів на прожиток. Їхня пенсія настільки мізерна, що прожити із неї неможливо. Для визначення висоти пенсії береться зарібок колгоспника за будь-які п'ять років підрид з останніх десятих років, перед тим роком, коли він переходить у стан відпочинку. Висота пенсії визначається у відсотковому відношенні до його зарібку.

Колгоспникам, які мають не більше як 0,15 гектара присадибної ділянки, пенсія обраховується у висоті 100 відсотків середньомісячного зарібку, що не перевищує 35 карбованців. У такій самій висоті начислюється пенсія колгоспникам, які проживають у містах і селищах міського типу, незалежно від розміру їхньої присадибної ділянки.

(Закінчення з 2-ої стор. обкладинки)

Завдяки можливості постійного просування і завоювання нових земель, — пише проф. Д. Вечинський, — східні слов'яни жили в умовах розквіту особистої ініціативи, великої свободи дій і зміцнення духа незалежності, як це, у згоді з тезою проф. Ф. Дж. Тернера, відбувалося свого часу у З'єднаних Штатах. Згодом, не зважаючи на своє прикордонне положення, Московська держава, встановивши деспотичну владу, цілковито знищила вільний „дух граніці“, що існував у Києві аж до часів татарської навали. Однак, цим раннім явищем у житті східних слов'ян (українців — ред.) можна, на думку проф. Вечинського, пояснити небувалий зріст Київської держави переконливіше, як зовнішніми візантійськими або варязькими впливами.

В. З-н

З НОВИХ КНИЖОК

ЗНЕЦІНЕННЯ МАРКА ВОВЧКА

Александра Животко-Чернова: „Думи мої”, Нью Йорк 1971, ст. 290.

Так коротко позначена одна з небагатьох книжок, що появилися на еміграції останнього року, і шкода, що оте „Александра” зразу знеохочує грамотного читача до цікавої з деяких оглядів книжки. Невже авторка не знає, що її ім'я слід писати „Олександра”? І чи, може помилково, вона назвала „Олександром” — Пасека на ст. 125? Але це не єдина помилка, бо від них аж кишить книжка, якої, мабуть, і в руках не мав ні мовний, ні літературний редактор. („Щебетала по французькі”, ст. 10, „мистецькі обдарована”, ст. 25 і т. д. на кожній сторінці!).

Та не зважаючи на це недбайливе ставлення до головного матеріялу письменника — його мови, книжка заслуговує на увагу передусім тому, що в ній, побіч власних творів, авторка вмістила есей про Марка Вовчка, а це в нашому вбогому літературознавстві — рідкісне явище.

Проте, читаючи есей, приходиться ствердити, що до своєї теми авторка підходила: 1. не вичерпавши всіх попередніх літературно-критичних статей про Марка Вовчка, і 2. ставлячися необ'єктивно, до своєї героїні.

Бо як же йнакше назвати ось такі, наприклад, рядки: „Вона (Марко Вовчок) не могла витримати конкуренції... та дотримати кроку таким велетням російської літератури, як Тургенєв, Толстой, Достоевський...”. Двох останніх немає чого сюди притягати — вони ж іншого жанру письменники. Але коли прирівняти „Народні оповідання” М. Вовчка з тургенєвськими „Записками мисливця”, то наша письменниця перевищила в тому жанрі не тільки його, але й славетну тоді на весь світ французенку Жорж Занд!...

Всупереч своїй тезі, пані Чернова наводить дуже влучну Борщаківу літературну характеристику обидвох письменників: „Тургенєв майстер оповідання „від автора”, а Марко Вовчок оповідає устами персонажів”, — одначе витягає з того несподіваний висновок: „У порівнянні з Тургенєвим, М. Вовчок слаба”. Ад-

же не треба бути літературознавцем, щоб знати, що оповідання персонажа завжди вартісніше від наймудріших розповідей самого автора!... І на це не порадять усі критичні статті москалів, що їх пані Чернова наводить. Марка Вовчка цінили саме за те, що в її оповіданнях „автора немає”...

Чомусь авторка есею вриває свої цитати на тому місці, де до Тургенєва ставилися критично самі москалі. Ось з листа Марка Вовчка до сина з 1887 р. п. Чернова наводить тільки початок: Добролюбов „навертав мене на свою віру і багато говорив... його слова не були сповнені повагою до тих, що користуються симпатією російської публічності” (79). А тим часом далі йде таке: „Особливо гірко й уїдливо висмівав він Тургенєва. Багато говорив про Некрасова, Чернишевського — відкрив мені очі на багато і багатьох”.

Отже, не тільки деякі українські критики не цінили Тургенєва! — щоправда, були й такі, що проявляли просто теляче захоплення „великим” Тургенєвим! Не говорити вже про французів, його сучасників, які просто висмівали його. В цьому можна переконатися з книжки про видавця Гетцеля, (Histoire d'un editeur — Paris 1954), куди відсилаємо читачів, або з нашого есею „Відоме й невідоме про Марка Вовчка” („Визвольний Шлях”, 1958 р.). А тут зачитуємо тільки невеличкий вислів Альфонса Доде, який написав у статті „Тридцять років Парижу” таку фразу: „Гетцель друкував Тургенєва з милосердя!...” То яку ж вартість має твердження пані Чернової про М. Вовчка, що вона була „заздрісна на славу Тургенєва”?

Те, чому Гетцель підписав повість „Марусю” своїм ім'ям і тільки подав, що це за „легендою Марка Вовчка” — ми теж широко вияснили на основі її листування з видавцем у згаданому есеї. Коротко скажемо, що так, як сто років тому, так і тепер — друкувати українську книжку з визвольною тематикою, та ще й за-

кордоном, було небезпечно. І дивно, що пані Чернова цього не розуміє!

Наплутала авторка теж пишучи про „плягіят” в іншому місці: „В оповіданні „Марусі” були подібності з п'єсою Деруледа „Гетьман”. Нічого подібного! Вистачає прочитати обидві речі, щоб у цьому переконатися. Сам видавець про це написав так: „Історія „Марусі”, написана нами 1873 р., була надрукована в журналі „Тан” (час) у грудні 1875 р. „Гетьмана” п. Деруледа грали в „Одеоні” (театрі) 1877 р. Якщо не помиляємося, драма попереджує, мабуть без відома автора, історичні факти, що породили легенду про „Марусю”. Отже, ці два твори зовсім один до одного не подібні...” („Визвольний Шлях”, 1958 — IX).

Окреслення пані Чернової, що „Маруся — це була посередня річ” (95) і „властиву славу дала їй Франція” — правдиве тільки в другій частині, яка одночасно заперечує першу, бо Франція була б „посередньої речі” не „адоптувала”!...

Щоб далі знецінити Марка Вовчка, пані Чернова пише: „Таку ідею („Марусі”) навіть при існуючих у царській імперії умовах можна розвинути. Але Вовчок не звикла критично задумуватись, вона дивилась поверховно...” (96). І кому хоче пані Чернова оповідати казки про те, що в московській імперії можна будь-коли розвивати ідею визволення України? Виглядає, що не Марко Вовчок, а пані Чернова дивиться на москалів „повзрховно”...

Щодо „роману” М. Вовчка з Тургенєвим, то дивуємося відвазі, з якою твердить пані Чернова, що „роман з Марією у Тургенєва був”, рівночасно майже заперечуючи це свідченнями Жученка (105) про високу моральність Марка Вовчка. Ці поголоски злих язиків ми старалися теж в'янути у згаданому есеї, але вони не перевелися й досі, коли пані Чернова навіть чоловічі захоплення красою української письменниці критикує або висміває так, наче краса вже сама собою була великим гріхом...

Авторка книжки сердиться на М. Вовчка, що вона в „Живій душі” „нельояльно використала” оповідання Опанаса Марковича про своє дитинство, бо „на таке вона була здібна”. Хочемо запевнити авторку, що всі письменники здібні використовувати у своїх творах те, що

бачать і чують у своєму оточенні. Зокрема робив це славетний Бальзак. І це ніяка провина, а просто письменницький хист. Кожний романіст описує своє середовище, і чим воно різноманітніше, тим цікавіший роман. Саме брак „середовища” не дозволяє розвинути нашу епічну літературу, і тому в нас переважає лірика, якій середовища не треба. Щождо персонажа Квача, який був начебто уособленням Опанаса Марковича, то якраз письменниця дуже влучно передала йому цей нахил Опанаса до містицизму, який сама пані Чернова висловила з листування подругів! До речі, від себе додамо сюди таку подробицю: у листуванні Марія завжди вживала української мови, а Опанас — московської...

Смішно виглядає обурення пані Чернової, що Марко Вовчок ставилася до Наполеона без ненависти! Адже „ліберал Тургенєв, з роду пан, великий землевласник, не зносив Наполеона”, а Марко Вовчок, за якою й у „Франції слідувало око царської охорони... на королів дивилась більше по-людському” (117). Чи це так важко зрозуміти пані Черновій, що Марія Маркович могла ненавидіти москалів, які за нею слідували, але яке ж їй було діло до Наполеона, у країні якого вона користувалася необмеженою свободою?

Таких дивних і необґрунтованих думок більше у книжці. І через те, на жаль, пані Чернова не тільки не внесла нічого нового до вивчення Марка Вовчка, але й у своїх висновках повернула до тих ровесниць нашої письменниці, які бачили в ній тільки суперницю в романах... І не допомогло досить таки натягнень (і надто довге!) — порівняння з англійкою...

Друга частина книжки — власні твори авторки — цікавіша, бо легкий, розповідний стиль може подобатися читачеві. Герої її оповідань — діти у незвичних психологічних обставинах: у першому коханні, здебільша до старших. Авторка передає їх із знанням дитячої душі.

Останній розділ „З моєї минулості” (!) — це життєписні сторінки самої авторки і так же безпосередньо написані, як і її оповідання. Проте, українського читача разить те, що своїх знайомих москалів — Гагаріна, Маркова та інших окреслює похвальними прикметниками „благородний”, „добрий”, „чесний”, хоч пока-

Іван Калинович

КОНОТІП

„Новое Русское Слово”, що виходить в Нью Йорку, 28 липня 1969 р. передрукувало оповідання „Малий Конотіп” кілька років тому померлого російського письменника Константина Паустовського, який пише:

„Глухе містечко Конотіп я бачив кілька разів лише з вікна вагона. Я нічого про нього не знав, крім того, що в ньому помер видуманий сренбургівський „герой” Хуліс Хуреніто. Оповідали, що свого часу це містечко було славне своїми калюжами. В них щороку тонули переморені конотіпські коні. Вираз „свого часу” здавався якимсь „таємничим”. Що означало „свого часу”? Про те, що Конотіп колись був славним і квітучим, — не могло бути мови. Калюжі ті висохли. За нашої пам'яті Конотіп славився чудовими пиріжками. Набувати їх можна було на конотіпському залізничному дворці в буфеті... Ті, що їхали з Москви до Києва, бачили біля Конотопу перші тополі. Оце ніби все щодо Конотопу”.

Але вираз „свого часу” справді криє в собі щось „таємниче”. Автор цих рядків був у Конотопі, знає дещо про це місто і хоче поділитися цією „таємницею” з читачами. Паустовський і редакція „Нового Русского Слова”, гадаю, знають теж. Чому ж не говорять? Бо в хаті підвишеного про мотузок не згадують.

Отже, починаємо з відслонення „таємниці”.

Перед нами весна 1659 р., квітень. Околиці Конотопа блищать від великих калюж-багниць.

зує цих „чесних” і „благородних” та „добрих” москалів тільки в мирних хатніх умовах, при чаю чи гостині, коли всі „хахли” говорять „чемно” по-московськи і ніякої „політики” не розводять. Але в яких хамів були б обернулися ці „благородні” москалі, коли б їм хто був згадав самостійну Україну?!... Така одностороння характеристика наших смертельних ворогів, — явище не тільки шкідливе, але й з психологічного боку невірне, фальшиве.

Книжка „Думи мої” вимагала б ґрунтовної мовної і літературної редакції!

Софія Наумович

Від Путивля прийшло сюди понад 30.000 царського війська. Це все добірне військо, що його послав на Україну цар, щоб затримати Україну при Московії. Воно вже обкурене порохом в боях під Смоленськом. У його складі 12.000 кінноти, закутих у панцери вершників-рейтарів. В ті часи це була зразкова кіннота.

Паустовський пише, що Конотіп славився своїми калюжами-багнами. А кіннотчики-рейтарі були тяжко озброєні. Проти них з південного заходу стояло українське військо гетьмана Виговського, що був колись канцлером у Великого Гетьмана Богдана Хмельницького. Йому на поміч підійшло 10.000 кримських татар. У самому Конотопі, який уже довгий час облягало московське військо, замкнувся полк Гуляницький, що мав не більше, як 3.000 козаків. До Виговського надійшов ще невеликий відділ поляків.

Виговський відразу послав татарам наказ починати бій, щоб виманити на калюжі рейтарів. І тут прийшло до зудару. Татари на легких конях кинулися були на московську кінноту, а потім почали втікати. Рейтарі пішли за ними навздогін і загналися в ті „знамениті калюжі”. Татари вернулися і почали арканами витягати коней і рейтарів.

Тоді кинулося в бій українське військо, а полковник Гуляницький зробив вилазку. Перемога гетьмана Виговського була повна. Царське військо було знищене дощенту.

Гетьман Виговський верхи на баскому коні. Біля нього його полковники і кілька татарських мурз. Ось гетьманські сердюки ведуть полонених московських бояр.

Попереду всіх князь Трубецкой. Він мав царський наказ заарештувати гетьмана Виговського і його помічників. Але військово щастя зрадливе. Він намагається триматися гордо, і, побачивши Виговського, крикнув: „Якби не татари, ти ніколи не переміг би нас! Чим ти заплатиш славному лицарству татарському?!”

Гетьман Виговський дивиться на них з презирством і питає: „Чим? Вами, бояри!” — І обертається до татарських мурз з словами:

НАДІСЛАНЕ З УКРАЇНИ

ПІД ШАТАМИ СТАРОДАВНЬОГО ДУБА

Замріяно шепочуть верховіття дерев в „парку культури й відпочинку” міста Дніпропетровська, колишнього Катеринослава.

Гарно в гаю-парку о будь-котрій порі року. Весною він зустрічає відвідувачів голосним щebetанням різного птаства, пахощами зелених трав і квітами дерев, в літню спеку вабить

„Беріть, це ваша здобич”. Татари зриваються з коней, кидаються на бояр, роздягають їх, в'яжуть їм руки сирцями. Ще хвилина — і купу розкудланих, босих царських бояр погнали до Криму. Аж за двадцять років частину їх Москва викупила...

Цар Олексій Михайлович, почувши про цю страшну поразку, посипав попелом голову, вийшов на „Красное Крыльцо” і повідомив москвичів про велику небезпеку: „Гетьман Виговський може тепер вільно йти на Москву. Найліпше наше військо знищене”.

Цар, наказавши укріпляти Москву, повідомив, що переїздить з державною скарбницею до Костроми...

Але на Україні все кипіло. Були там дві сильні партії: промосковська і пропольська, і гетьман мусів втратити добру нагоду і уступив...

Брак згоди, національної гордості і орієнтація на своїх ворогів — це були ті причини, які не дали Україні стати самостійною і незалежною державою... Може історія навчить українців зважувати помилки минулого і їх уникати.

Отже, мушу К. Паустовського скорегувати: його твердження, що Конотіп був славний не лише калюжами та пиріжками, але й славною перемогою українського гетьмана І. Виговського над московським військом.

Нарід, що вмів здобувати такі перемоги, не загине! І свого часу повторить конотіпську перемогу, щоб здобути вільну і незалежну Україну.

При написанні цієї коротенької статті використав дані з праць проф. д-ра О. Оглоблина на дотичні теми.

Автор

прохолодою, що цілоденно зберігається в лоні дерев. А восени парк, розмальований різними барвами веселки, манить в обійми своєї тиші...

Серед парку, на пагорбі, тихо шепоче верховіттям стародавній велетень — дуб.

Загубив він лік своїм рокам, проте не забув легенду — билицю, свідком якої він є. Підійдімо до нього, вблагаймо старого, і розповість патріарх лісів нам ту легенду — бувальщину.

...Ревуть, клекочуть грізні пороги сивого Дніпра-Славути. Громами розноситься той стогін Дніпровою ущелиною, котиться до гирла річки Самари і, вдарившись об Кутову Скелю, лине за Дніпро, завмираючи в просторах Дикого Поля.

Тут, на Кутовій Скелі, ген-ген по площині розташоване поселення-зимівник запорожців, що зветься Половиця. Невелике поселення, кільканадцять осель, але стародавнє. Стояло воно ще за часів славного кошового Сірка.

Великі на дві половини старовинні хати. Коло хат комори, кошари на худобу та інші оселі. Остеронь кожного двору — клуні й токи. Подвір'я обнесені плетеними з хворосту тинами з мережаними шелюговими ворітьми.

Навколо подвір'я і в подвір'ях охайно та чепурно. Але найбільше диво, в якому потопас вся Половиця — це чарівний сад (нині парк ім. Тараса Шевченка), насаджений працюючими руками запорізького осавула, старшини Половиці — Лазарем Глобою.

Гай-гай! Давно це діялось, але вдячні нащадки зберегли пам'ять про славного трударя, яка просякла товщею віків.

Хто ж був цей лицар-трудівник? У селах понизов'я блакитноговодої річки Орелі, на колишній Полтавщині здавна живуть вільні селяни на прізвище Глоба. У хроніках минувшини згадуються вояки з цим прізвищем. Найвідомішими були в другій половині XVIII століття дві людини з прізвищем Глоба, яких деколи змішують.

Як відомо, під час остаточного зруйнування за велінням цариці Катерини II в 1775 році Запорізької Січі, кошовим писарем був Глоба. Відомо й те, що кошового Петра Калнишевсько-

го, писаря Глобу та іншу старшину Січі з наказу фаворита цариці, Григорія Потьомкіна, ув'язнено. Калнишевського заслано в „спокутну обитель” на Соловки. Цей нескорений лицар пробув у „ведмежій ямі”, в нелюдських умовах понад двадцять років і помер на 112-му році свого безталанного життя. Писаря Глобу та іншу старшину спіткала легша доля, проте їх сліди маловідомі.

У хроніках тих же часів відомий ще Лазар Глоба, про якого й буде мова.

Ще за часів легендарного полковника Семена Палія був завзятим січовиком Лазарів батько. В одному з походів проти лютих ворогів рідного краю татар і турків цей Глоба загинув, лишивши сина Лазаря, інших дітей і дружину. Лазар виховався на Січі, навчався в кошовій школі і став згодом лицарем-козаком.

Після першого зруйнування весною 1709 року царем Петром I Запорізької Січі на Приорілля почали нападати кримські татари. Десь у 30-х роках XVIII ст. були вщент зруйновані приорізьські простори. Загинула тоді вся родина Лазаря, а його кохана дівчина стала полонянкою. Зібрав згодом Лазар Глоба свої пожитки і переселився у велике запорізьке городище — Нові Кодаки, що існує й нині. Крім вояцького хисту Лазар мав ще хист кравця, працюючи для коша і поселян.

Десь у 60-х роках XVIII ст. Глоба з друзями переселився з Нових Кодаків до Половиці. Крім кравецтва та інших промислів була в Лазаря найулюбленіша пристрасть — насаджувати сади. Саджав і саджав вже немолодий одинак (Січ — мати була йому й за дружину) на Кутовій площині дерева. І виріс там дивний гай-сад, в якому потонуло і поселення Половиця.

Часто найждкала до Половиці січова братія. Рокотали тоді кобзи-бандури, свистіли сопілки і лунав над Дніпром-Славутою та по заплавах голосний спів козаків. І аж десь опівночі іскрометними танцями підхмелених козаків, від яких стугоніла Кутова Скеля, кінчалась лицарська забава.

Важкими неблаганними кроками чвалали грізні часи для вільної козацької республіки — Запорізької Січі. За велінням „вражої баби”, Катерини II в 1775 році остаточно зруйновано Запорізьку Січ і зліквідовано вольності й права запорожців.

1787 року Катерина II вирішила об'їхати „свої” південні володіння. Весною прибула до

городища Нові Кодаки. Володарці та її фаворитові Потьомкіну так сподобались тутешні місця, що 9-го травня 1787 року на площі коло Половиці закладено в присутності цариці Собор, який названо Преображенським (нині реставрується в усій своїй красі) і велено розбудувати місто Катеринослав.

Забрали тоді половчани своє майно і розійшлися по сусідніх поселеннях, бо цариця подарувала Половицю Потьомкінові, де він почав будувати собі палац. Лазар Глоба вже старий, але ще міцний вибрав собі місце коло Подільського озера, відмежував вільної ще тоді землі, збудував собі хату і почав насаджувати другий сад. Саджав різні дерева, а між ними й дуби. Крім того перший посадив алеї тоді ще „нові” медоносною деревини — білої акації. Примандрувало це дерево до Європи в 17-м столітті з-за далекого океану, з Північної Америки.

І цей завзятий лицар-садівник перший посадив ці дерева в цих краях.

Дивний сад шумів своїми коронами над Подільським озером, коли в 1793 році, проживши 105 років, помер Лазар Глоба. Січовики шанобливо поховали його під молодим дубом в Подільському саду, що нині зветься парком ім. Чкалова. Обложили каменем могилу лицаря і поставили міцний дубовий хрест. Згодом хрест замінено на мармуровий обеліск з написом про славного лицаря і його сади.

До ста років простояв обеліск на могилі Глоби. Але грізні часи воєн і руїни не пощадили цієї пам'ятки: обеліск зник. І лишився стародавній дуб сиротою, бо з усіх насаджених Глобою зберігся він один.

Та вдячні нащадки не забули завзятого трударя, увічливши нині його пам'ять.

...Продовжує шепотом верховіття свою легенду стародавній дуб. А під його шатами збудували нащадки з металу й каменю пам'ятку: старий садівник, босоногий апостол краси, натрудженими руками саджає деревце, в короні цього деревця пернаті мистці-птахи славлять піснею відвічну володарку землі — людську працю. Прославляють птахи лицаря-трударя. Це — пам'ятник Лазарові Глобі, який відкрито 17-го вересня 1972 року в колишньому Озерному саду, нині парку ім. Чкалова в Дніпропетровську. Пам'ятник людині, що некорисливо працювала для нащадків, не думаючи про славу і цим найбільше заслужила права на славу!

Іван Помазан